

Nr 178

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i förmånsrättslagen (1970: 979), m. m.; given Stockholms slott den 5 november 1971.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

CARL GUSTAF

CARL LIDBOM

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en omkastning av företrädesordningen i konkurs så att in-teckningar i fast egendom får företräde framför löne- och pensionsfordringar. Förslaget har möjliggjorts av den nyligen genomförda reformen med statlig lönegaranti vid konkurs. I samband härmed föreslås en höjning av det maximala beloppet för betalning enligt den statliga lönegarantin. Detta utgör f. n. summan av fyra basbelopp enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring. Det senast bestämda basbeloppet uppgår till 6 900 kr. Enligt förslaget skall beträffande lönefordringar och förfallna pensionsfordringar maximibeloppet utgöra summan av fem basbelopp och fordringar på framtida pension utgå utan någon beloppsbegränsning. Förstärkningen av löneskyddet antas inte behöva påverka lönegarantiavgiftens storlek inom överskådlig tid.

1 Förslag till

Lag om ändring i förmånsrättslagen (1970: 979)

Härigenom förordnas, att 11, 16 och 17 §§ förmånsrättslagen (1970: 979) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §

Allmän förmånsrätt följer där-
efter med arbetstagares fordran
på sådan lön eller annan ersätt-
ning på grund av anställningen
som ej förfallit till betalning ti-
digare än ett år innan konkursan-
sökningen gjordes och på lön eller
ersättning under skälig uppsäg-
ningstid, högst sex månader. Har
lönefordran som förfallit tidigare
varit föremål för tvist, gäller för-
månsrätten, om talan väckts eller
sådan förhandling som föreskrives
i kollektivavtal begärts inom sex
månader från förfallodagen och
konkursansökningen följt inom
sex månader från det att tvisten
blivit slutligt avgjord. I fråga om
semesterlön eller semesterersätt-
ning som är intjänad innan kon-
kursansökningen gjordes, gäller
förmånsrätten vad som står inne
för det löpande och de närmast
föregående två kvalifikationsåren.

Allmän förmånsrätt följer där-
efter med arbetstagares fordran
på sådan lön eller annan ersätt-
ning på grund av anställningen
som ej förfallit till betalning ti-
digare än ett år innan konkursan-
sökningen gjordes och på *sådan*
lön eller ersättning under *skälig*
uppsägningstid, högst sex måna-
der, *som överstiger inkomst vilken*
arbetstagaren under tid som lönen
eller ersättningen avser förvärvat
eller uppenbarligen borde ha kun-
nat förvärva i annan anställning,
genom uppdrag eller genom egen
förvärvsverksamhet. Har löne-
fordran som förfallit tidigare än
ett år innan konkursansökningen
gjordes varit föremål för tvist,
gäller förmånsrätten, om talan
väckts eller sådan förhandling
som föreskrives i kollektivavtal
begärts inom sex månader från
förfallodagen och konkursansök-
ningen följt inom sex månader
från det att tvisten blivit slutligt
avgjord. I fråga om semesterlön
eller semesterersättning som är
intjänad innan konkursansökning-
en gjordes, gäller förmånsrätten
vad som står inne för det löpande
och de närmast föregående två
kvalifikationsåren.

Förmånsrätt enligt första stycket följer även med fordran på pension
vilken tillkommer arbetstagare eller dennes efterlevande för högst ett år
innan konkursansökningen gjordes och nästföljande sex månader. För-

Nuvarande lydelse

månsrätten gäller även i fråga om pension, som intjänats hos föregående arbetsgivare, om gäldenären övertagit ansvaret för pensionen under de betingelser som anges i 23 och 26 §§ lagen (1967: 531) om tryggande av pensionsutfästelse m. m.

Om gäldenären är näringsidkare, skall arbetstagare, som själv eller jämte närstående ägde väsentlig andel i företaget och som hade väsentligt inflytande över dess verksamhet, eller hans efterlevande ej ha förmånsrätt enligt denna paragraf för lön eller pension. Vad som sagts nu gäller även om gäldenären är juridisk person utan att vara näringsidkare.

Föreslagen lydelse

16 §

Fordran med allmän förmånsrätt enligt 10 eller 11 § uttages, om det behövs, före fordringar med särskild förmånsrätt i lös egendom enligt 4 § andra eller tredje stycket, 5 eller 8 §. Vad som uttages på detta sätt skall, när det finns särskilda förmånsrätter i olika egendomsgrupper, fördelas på grupperna i förhållande till den köpeskilling som erhållits för varje grupp.

Brist som därefter kvarstår uttages vid exekutiv försäljning av gäldenärens fasta egendom eller tomträtt med företråde framför inteckning eller fordran med förmånsrätt på grund av utmätning. Finns två eller flera fastigheter eller tomträtter i konkursboet, skall vad som sammanlagt behöver uttagas om möjligt fördelas på fastigheterna eller tomträtterna i förhållande till de köpeskillingar som erhållits för dem.

17 §

Fordran med allmän förmånsrätt enligt 12 § uttages, om det behövs, före fordringar med särskild förmånsrätt i lös egendom enligt 4 § tredje stycket, 5 eller 8 §. Härvid äger 16 § första stycket andra punkten motsvarande tillämpning.

Fordran med allmän förmånsrätt enligt 12 § uttages, om det behövs, före fordringar med särskild förmånsrätt i lös egendom enligt 4 § tredje stycket, 5 eller 8 §. Härvid äger 16 § andra punkten motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1971: 494) om exekutiv försäljning av fast egendom

Härigenom förordnas, att 21 och 25 §§ lagen (1971: 494) om exekutiv försäljning av fast egendom skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Sökanden, ägaren samt kända innehavare av fordringar och rättigheter som bör iakttagas vid auktionen skall i god tid särskilt underrättas om denna. *Innehavare av fordran med förmånsrätt enligt 10 eller 11 § förmånsrättslagen (1970: 979) behöver dock ej underrättas särskilt.*

Har anslutning enligt 13 § ägt rum, skall underrättelse därom ske enligt första stycket.

Föreslagen lydelse

21 §

Sökanden, ägaren samt kända innehavare av fordringar och rättigheter som bör iakttagas vid auktionen skall i god tid särskilt underrättas om denna.

25 §

I sakägarförteckningen upptages, förutom exekutionsfordringen,

1. fordran som skall utgå med förmånsrätt enligt 6 § 1 eller 7 § 1 eller 2 förmånsrättslagen (1970: 979) och som förfaller till betalning senast den tillträdesdag som anges i 36 §,
2. fordran som är förenad med panträtt i fastigheten,
3. nyttjanderätt, servitut eller rätt till elektrisk kraft som besvärar fastigheten, om rättigheten är inskriven eller grundar sig på skriftlig handling som är tillgänglig, dock ej rättighet av beskaffenhet att skola bestå oavsett fastighetens försäljning,
4. kostnaden för förfarandet.

Om fastigheten hör till konkursbo, upptages även arvode och annan kostnad för fastighetens förvaltning under konkursen *samt fordran som skall utgå ur fastigheten med förmånsrätt enligt 10 eller 11 § förmånsrättslagen.*

Om fastigheten hör till konkursbo, upptages även arvode och annan kostnad för fastighetens förvaltning under konkursen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

3 Förslag till

Lag om ändring i konkurslagen (1921: 225)

Härigenom förordnas, att 70 och 71 §§ konkurslagen (1921: 225) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

70 §¹

Finnes i boet fast egendom, äge förvaltaren hos vederbörande myndighet begära försäljning därav i den ordning som gäller för utmätt sådan egendom. Egendomen må jämväl säljas i annan ordning, så framt förvaltaren finner det för boet fördelaktigare och rättens ombudsman till försäljningen lämnar bifall; vägrar han bifall, begäre förvaltaren borgenärernas samtycke. När det lämpligen kan ske, skall förvaltaren inhämta gäldenärens mening beträffande försäljningen.

Har auktion å fast egendom, som hör till boet, hållits i den ordning som gäller för utmätt sådan egendom utan att försäljning kommit till stånd, må förvaltaren underlåta att vidtaga ytterligare åtgärder för egendomens försäljning. Har auktion i nyssnämnda ordning ej ägt rum, men föreligger anledning till antagande, att sådan auktion ej kommer att leda till försäljning, äge förvaltaren med samtycke av ombudsmannen underlåta att föranstalta om egendomens avyttrande, där de borgenärer som i konkursen bevakat fordringar, vilka skola utgå med särskild förmånsrätt *eller bättre rätt* ur egendomen, samtycka därtill.

Har auktion å fast egendom, som hör till boet, hållits i den ordning som gäller för utmätt sådan egendom utan att försäljning kommit till stånd, må förvaltaren underlåta att vidtaga ytterligare åtgärder för egendomens försäljning. Har auktion i nyssnämnda ordning ej ägt rum, men föreligger anledning till antagande, att sådan auktion ej kommer att leda till försäljning, äge förvaltaren med samtycke av ombudsmannen underlåta att föranstalta om egendomens avyttrande, där de borgenärer som i konkursen bevakat fordringar, vilka skola utgå med särskild förmånsrätt ur egendomen, samtycka därtill.

Varder auktion å boets fasta egendom utsatt att hållas i den ordning som gäller för utmätt sådan egendom, åligge det förvaltaren att före bevakningssammanträdet avlämna behållning, som under konkursen av egendomen uppkommit. Behållning som ej avlämnas före bevakningssammanträdet skall, om egendomen säljes, avlämnas före tillträdesdagen och i annat fall innan slututdelning i konkursen sker.

Förvaltaren skall även senast vid bevakningssammanträde för auktion på fast egendom anmäla arvode, annan kostnad och i konkursen bevakade fordringar som

Förvaltaren skall även senast vid bevakningssammanträde för auktion på fast egendom anmäla arvode, annan kostnad och i konkursen bevakade fordringar som

¹ Senaste lydelse 1971: 498.

Nuvarande lydelse

böra beaktas vid egendomens försäljning. *I den mån det är påkallat skall han också i ärendet föreläsa talan för borgenärer som ha förvänsrätt enligt 10 eller 11 § förvänsrättslagen (1970: 979).* Förvaltaren skall genom brev underätta borgenär om anmälan som han gör eller yrkande som han framställer på dennes vägnar.

Föreslagen lydelse

böra beaktas vid egendomens försäljning. Förvaltaren skall genom brev underrätta borgenär om anmälan som han gör på dennes vägnar.

71 §¹

Vill förvaltaren efter första borgenärssammanträdet låta försäljning av lös egendom, som icke sker genom fortsättande av gäldenärens rörelse, äga rum annorledes än å auktion, begära samtycke därtill av rättens ombudsman eller, om han vägrar, av borgenärerna. Innan ombudsmannen meddelar sitt beslut, skall han höra gäldenären, där det lämpligen kan ske.

Lös egendom, vari borgenär har panträtt eller annan särskild förvänsrätt, må ej i något fall utan hans samtycke säljas annorledes än å auktion, så framt hans rätt är av försäljningen beroende.

Samtycke som avses i första och andra styckena fordras icke, när förvaltaren vill genom fondkommissionär sälja på fondbörs noterat värdepapper till gällande börspris. Samtycke enligt andra stycket fordras ej heller för försäljning av lös egendom genom fortsättande av gäldenärens rörelse.

Skall helt fartyg eller gods i fartyg säljas, äge förvaltaren, där fartyget finnes å ort inom riket, begära försäljning i den ordning som gäller för utmätt sådan egendom. Är fartyg, som skall säljas, in-tecknat för gäld, må det ej säljas annorledes än utmättningsvis, med mindre in-teckningshavare, vilkens fordran ej kan till fulla gäldas, likväl samtycker till försäljningen samt, om fartyget inköpts av annan, för in-teckningens dödande avlämnar in-teckningshandlingen till den, som utses av honom och köparen.

Är fråga om försäljning av luftfartyg eller av in-tecknade reservdelar till sådant fartyg och finnes egendomen inom riket, skall vad i 70 § första och andra styckena sägs äga motsvarande tillämpning. Vill förvaltaren, ehuru auktion ej ägt rum i den ordning som för utmätt sådan egendom är stadgad, med ombudsmannens samtycke underlåta att föranstalta om egendomens avyttrande, skall dock därtill lämnas tillstånd av de borgenärer, som i konkursen bevakat fordran, för vilken egendomen på grund av in-teckning häftar eller med vilken är förenad luftpanträtt i egendomen eller varmed följer rätt att såsom säkerhet kvarhålla egendomen eller förvänsrätt enligt 10 eller 11 § förvänsrättslagen (1970: 979). Gods i luftfartyg skall säljas i samma ordning som gods i sjögående fartyg.

Skall gäldenären tillkommande rätt till andel i in-teckning som belastar hans luftfartyg eller till sådant fartyg hörande reservdelar säljas, låte förvaltaren innan försäljning sker anskaffa särskild in-teckningshandling

¹ Senaste lydelse 1971: 498.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

å det gäldenären tillkommande beloppet, där laga hinder däremot icke möter. Skall försäljning ske av inteckningshandling, som innehaves av gäldenären och för vilken han är personligen ansvarig, vare förvaltaren pliktig att, där ej gäldenären medger, att handlingen må försälgas med bibehållande av hans ansvarighet, förse handlingen med påskrift, varigenom gäldenären frikallas från ansvarighet.

Bestämmelserna i 70 § sista stycket äga motsvarande tillämpning, när gäldenären tillhörig lös egendom under konkursen skall säljas i den ordning som gäller för utmätt sådan egendom. *Vad där sägs om talan för borgenärer gäller även borgenärer som ha förmänsrätt enligt 12 § förmänsrättslagen.*

Bestämmelserna i 70 § sista stycket äga motsvarande tillämpning, när gäldenären tillhörig lös egendom under konkursen skall säljas i den ordning som gäller för utmätt sådan egendom. *I sådant fall skall förvaltaren dessutom, i den mån det är påkallat, i ärendet föra talan för borgenärer som ha förmänsrätt enligt 10, 11 eller 12 § förmänsrättslagen samt genom brev underrätta borgenär om yrkande som han framställer på dennes vägnar.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Övergångsbestämmelserna till lagen (1971: 498) om ändring i konkurslagen (1921: 225) gäller i tillämpliga delar.

4 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1970: 741) om statlig lönegaranti vid konkurs**

Härigenom förordnas, att 2 § lagen (1970: 741) om statlig lönegaranti vid konkurs skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*2 §¹

Betalning enligt garantin utgår för *lönefordran* som har förmänsrätt enligt 17 kap. 4 § *handelsbalken* och för *pensionsfordran* som har förmänsrätt enligt 17 kap. 4 eller 6 a § samma balk. *Med lönefordran jämställes fordran på skadestånd som avses i 17 kap. 4 § handelsbalken.*

Betalning enligt garantin utgår för *sådan fordran på lön eller annan ersättning* som har förmänsrätt enligt 11 § *förmånsrättslagen* (1970: 979) och för *fordran på pension* som har förmänsrätt enligt 11 eller 12 § samma lag.

¹ Senaste lydelse 1971: 201.

² Riksdagen 1971. 1 saml. Nr 178

Nuvarande lydelse

Har arbetstagare på grund av fordran som avses i första stycket ansökt om gäldenärens försättande i konkurs, utgår betalning även för kostnaden härför och, om konkursen avskrivits enligt 185 § konkurslagen (1921: 225), för kostnad som arbetstagaren ålagts att utge enligt 188 § samma lag.

Betalning enligt garantin utgår för varje arbetstagare med sammanlagt högst ett belopp som motsvarar fyra gånger det vid tiden för konkursbeslutet gällande basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962: 381) om allmän försäkring.

Föreslagen lydelse

Beträffande fordran med förmånsrätt enligt 11 § förmånsrättslagen gäller garantin för varje arbetstagare högst ett belopp som motsvarar fem gånger det vid tiden för konkursbeslutet gällande basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962: 381) om allmän försäkring.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

I fråga om konkurs på grund av ansökan som gjorts före ikraftträdandet, gäller 2 § första stycket i sin äldre lydelse.

Beträffande fordran som gjorts eller kunnat göras gällande i konkurs, i vilken beslut om egendomsavträde meddelats före ikraftträdandet, gäller 2 § tredje stycket i sin äldre lydelse.

5 Förslag till**Lag om ändring i sjölagen (1891: 35 s. 1)**

Härigenom förordnas, att 3 § sjölagen (1891: 35 s. 1) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Har den, för vars räkning fartyg bygges, för byggnadens verkställande givit eller utfäst sig att giva varvsägaren eller byggmästaren förskott av penningar eller byggnadsämnen, äge han, när avhandling därom upprättats, att låta den intagas, *om byggnaden verkställs i stad med rådhusrätt, i rådhusrättens protokoll och eljest i protokoll hos närmaste rådhusrätt.* Han njuter sedan förmånsrätt enligt 4 § andra stycket förmånsrättslagen (1970: 979).

*Föreslagen lydelse*3 §¹

Har den, för vars räkning fartyg bygges, för byggnadens verkställande givit eller utfäst sig att giva varvsägaren eller byggmästaren förskott av penningar eller byggnadsämnen, äge han, när avhandling därom upprättats, att låta den intagas *i protokoll hos Stockholms tingsrätt.* Han njuter sedan förmånsrätt enligt 4 § andra stycket förmånsrättslagen (1970: 979).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1970: 983.

Utdrag av protokoll över justitieärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet på Stockholms slott den 8 oktober 1971.

Närvarande: statsministern PALME, statsråden STRÄNG, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, FELDT.

Statsrådet Lidbom anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *fastighetsinteckningars förmånsrätt i konkurs* och anför.

1 Inledning

Förmånsrätt till betalning följer vid konkurs med vissa fordringar, bl. a. lönefordran, fordran på förfallna pensionsförmåner och fordran som är intecknad i fast egendom. När de nämnda fordringarna konkurrerar inbördes gäller, att löne- och pensionsfordringar skall tillgodoses framför inteckningsfordringar. Att inteckningar i fast egendom sålunda helt oberäkneligt kan bli nödlidande har sedan länge från fastighetskreditgivningssynpunkt ansetts vara betänkligt. Genom den nya lagen (1970: 741) om statlig lönegaranti vid konkurs har öppnats en möjlighet att förbättra inteckningshavarnas ställning utan att det går ut över arbetstagarna. Frågan har behandlats i en inom justitiedepartementet upprättad promemoria (Ds Ju 1971: 3) angående förhållandet i förmånsrättshänseende mellan löneprivilegiet och fastighetsinteckningar. Enligt promemorieförslaget skall inteckningar aldrig behöva vika för löne- eller pensionsfordringar. Av promemorians lagförslag torde två som avser ändringar i förmånsrättslagen (1970: 979) och lönegarantilagen få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.¹

Remissyttranden över promemorian har avgetts av hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Västra Sverige, lagberedningen, bankinspektionen, länsstyrelsen i Malmöhus län, sjölagskommittén, riksbanksfullmäktige, Folksam, Föreningen mellan ombudsmännen hos Sveriges landshypoteksinstitution, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Svenska bankföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund,

¹ Promemorians övriga lagförslag är identiska med dem som återfinns under 2, 3 och 5 i propositionen.

Svenska personalpensionskassan (SPP), Svenska sparbanksföreningen, Sveriges advokatsamfund, Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Sveriges allmänna hypoteksbank och Tjänstemännens centralorganisation (TCO).

2 Gällande rätt

F. n. och fram till utgången av 1971 bestäms den ordning i vilken borgenärer vid konkurs har rätt till betalning enligt 17 kap. handelsbalken (HB). Från och med den 1 januari 1972 gäller i stället förmånsrättslagen. I det följande redovisas innehållet i såväl 17 kap. HB som förmånsrättslagen i de delar som här kommer i fråga.

Man skiljer mellan särskilda och allmänna förmånsrätter. Särskild förmånsrätt belastar endast viss bestämd egendom medan allmän förmånsrätt i princip gäller i all gäldenärens egendom. I fråga om fast egendom finns det tre typer av särskilda förmånsrätter. En utgörs av sådana förmånsrätter, i första hand avgäld av fast egendom, som avses i 17 kap. 6 § HB och de särskilda lagar som hänvisar till den paragrafen (6 § 1 förmånsrättslagen och punkt 2 i övergångsbestämmelserna till samma lag). De båda andra särskilda förmånsrätterna gäller enligt 17 kap. 9 § HB på grund av inteckning och utmätning (6 § 2 resp. 8 § förmånsrättslagen).

Allmän förmånsrätt följer med löne- och pensionsfordringar. Lönefordringar och *förfallna* pensionsfordringar har en mycket framskjuten förmånsrätt, det s. k. löneprivilegiet (17 kap. 4 § HB och 11 § förmånsrättslagen). Även fordringar på *framtida* pension utgår i viss utsträckning med förmånsrätt (17 kap. 6 a § HB och 12 § förmånsrättslagen).

Förmånsrätterna i 17 kap. HB gäller som regel i turordning efter paragrafföljden. Avsteg härifrån kan dock föranledas av reglerna om förhållandet mellan löne- och pensionsfordringar, å ena, och särskilda förmånsrätter i fast egendom, å andra sidan.

I 17 kap. 13 § HB ges regler om den ordning i vilken gäldenärens egendom skall tas i anspråk, när allmän förmånsrätt enligt 17 kap. 4 § HB föreligger. Borgenär som äger sådan förmånsrätt har inte rätt till betalning ur egendom, i vilken andra har särskild fast lägre (sämre) förmånsrätt, för mer än som brister i gäldenärens övriga egendom. Bristen skall fyllas i viss ordning. Fast egendom får dock inte tillgripas så länge lös egendom finns att tillgå. I förmånsrättslagen är bestämmelserna utformade väsentligen i överensstämmelse med det nu anförda (se 15 och 16 §§).

Däremot går alla särskilda förmånsrätter i fast egendom före allmän förmånsrätt enligt 17 kap. 6 a § HB eller 12 § förmånsrättslagen (se 17 kap. 2 § andra st. och 6 a § tredje st. HB resp. 17 § förmånsrättslagen).

Lagen om statlig lönegaranti vid konkurs har trätt i kraft den 1 januari 1971. Lönegarantilagen innebär att staten svarar för betalning av arbetstagares fordran hos arbetsgivare som försätts i konkurs. De fordringar som omfattas av garantin är sådana löne- och pensionsfordringar som har förmånsrätt i konkursen enligt 17 kap. 4 och 6 a §§ HB. Betalning utgår för varje arbetstagare med sammanlagt högst ett belopp som, efter en nyligen genomförd lagändring (1971: 201), motsvarar fyra basbelopp enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring.

3 Lagberedningens förslag till ny förmånsrättsordning jämte remissyttrandena över det

Förmånsrättslagen bygger på ett betänkande (SOU 1969: 5) av lagberedningen med förslag till ny förmånsrättsordning. Beredningen ansåg att de särskilda förmånsrätterna enligt 17 kap. 6 § HB bör vara skyddade mot risken att skjutas åt sidan av löneborgenärerna (betänkandet s. 52, jfr prop. 1970: 142 s. 42). Beredningens förslag utformades i överensstämmelse härmed. (I denna del godtogs beredningens förslag utan erinran från något håll, jfr 16 § i den antagna lagen. Denna fråga lämnas därför i det följande därhän.)

Frågan om förhållandet mellan löneprivilegiet och övriga särskilda förmånsrätter i fast egendom (i det följande förstås med fastighetsinteckningar också fordringar på grund av utmätning) ägnades i betänkandet stor uppmärksamhet (s. 53—61 jfr prop. 1970: 142 s. 42—46). Beredningen ansåg att det nuvarande rättsläget är otillfredsställande och påpekade det irrationella i att pantsäkerhet i fast egendom, hur väl den än ligger till, kan bli värdelös till följd av löneprivilegiet. Detta strider enligt beredningen mot att panträtten skall utgöra grundval för realkredit.

Beredningen har prövat två vägar att inom förmånsrättsordningens ram nå fram till en rimlig lösning av förevarande problem. Till en början har beredningen undersökt huruvida det är möjligt att göra skillnad mellan olika grupper av fordringar med panträtt i fast egendom. Det förslag som övervägandena resulterat i har fått beteckningen A (se här om betänkandet s. 56). Förslaget innebär i huvudsak att vissa fordringar med panträtt i fast egendom blir skyddade. Hit hör fordran med panträtt som upplåtits av tidigare ägare eller som upplåtits av gäldenären tidigare än sex månader före konkursansökningen och som ligger inom tre fjärdedelar av taxeringsvärdet. Beredningen har härefter övergått till att behandla en annan metod för att ge panthavarna ett visst skydd mot alltför oberäkneliga förluster. Övervägandena i denna del utmynnar i ett förslag som betecknats med B (se härom betänkandet s. 58). Detta förslag går ut på att löneborgenärens återstående förmånsberättigade fordringar sedan lös egendom tagits i anspråk får tas ut ur

fast egendom före pantfordringar med begränsning till en fjärdedel av fastighetens värde. För löneborgenärer, vilkas fordringar hänför sig till nybyggnads-, tillbyggnads-, ombyggnads- eller förbättringsarbete på fastigheten, skulle någon begränsning dock inte gälla.

Beredningen har redovisat stridiga synpunkter beträffande de båda alternativa förslagen. Sålunda gäller att vid beredningens överläggningar med den till beredningen knutna rådgivande nämnden arbetstagarnas representanter uttalade, att de inte ansåg någon lagändring motiverad av hänsyn till inteckningshavarna. Vid ett eventuellt val mellan de alternativa som redovisats under A och B sade de sig föredra alternativ B, varvid den andel av fastighetens värde som under alla förhållanden skulle stå till buds för löneborgenärerna inte borde understiga en tredjedel. De sakkunniga som särskilt tillkallats för samråd med beredningen på konkursrättens område uttalade sig för den reglering som redovisats under A. För egen del har beredningen ansett att alternativ A har vissa bestämda fördelar framför alternativ B, i synnerhet att alla pant-rättsupplåtelse av tidigare ägare blir skyddade.

Beredningen har övervägt även hjälpmedel utanför förmånsrättsordningen. Därvid har intresset främst knutit sig till möjligheten att medelst försäkring täcka löneborgenärernas och inteckningshavarnas risker för ekonomiska förluster.

Vad först angår möjligheten att löneborgenärerna skulle själva skydda sig genom försäkring är det enligt beredningen praktiskt uteslutet att räkna därmed. Beredningen har inte heller ansett sig kunna i sammanhanget ta upp en så vittutseende fråga som eventuellt införande av försäkring, varigenom arbetsgivarna skyddar sina arbetstagare mot förlust vid arbetsgivarens insolvens.

Beredningen har inte ansett sig kunna förorda att inteckningshavarnas risker får täckas genom kreditförsäkring. Däremot är det enligt beredningen inte uteslutet att på en annan väg — i anslutning till brandförsäkringen — ordna försäkring som skyddar inteckningshavarna mot förluster. Brandförsäkringen skulle sålunda kunna kompletteras med försäkring mot den risk som föreligger, om löneprivilegiet alltjämt skall gå före panträtt i fast egendom. Eftersom man från försäkringsgivarnas sida ställt sig negativ till tanken på en utbyggd brandförsäkring, har beredningen emellertid inte ansett sig kunna räkna med att försäkringsvägen erbjuder någon lösning av här ifrågakarande spörsmål.

Beredningen har framhållit att i sista hand kan eventuellt övervägas, att statsverket ingriper och täcker den risk, som inteckningshavarna slumpvis löper i hithörande fall, förutsatt att risken begränsas på lämpligt sätt. Det allmänna skulle genom att påtaga sig risken fullfölja det mödosamma arbete som genom inskrivningsväsendet nedlagts och alltjämt nedläggs på att skapa tillförlitligt underlag för fastighetskrediten. Statsverket uppbär avgifter för inskrivningsåtgärder och kan, om det

anses önskvärt, på längre sikt gottgöra sig även för nu ifrågavarande kostnad.

Vid remissbehandlingen möttes den föreslagna reformen i fråga om förhållandet mellan löneprivilegiet och fastighetsinteckningar på de flesta håll av tvekan eller skarp kritik (prop. 1970:142 s. 46—52). Många remissinstanser — hovrätten över Skåne och Blekinge, kommerskollegium, bostadsstyrelsen m. fl. — ansåg inte att utredningsmaterialet var tillräckligt för ett ställningstagande. Konflikten mellan lönefordringar och inteckningsfordringar kunde enligt dessa remissinstansers mening inte lösas inom förmånsrättsordningens ram. Hovrätten över Skåne och Blekinge framhöll att man har att välja mellan att behålla löneborgenärernas förmånsrätt eller att avskaffa detta företräde. För den senare lösningen talar önskemålet att avlägsna de praktiska olägenheterna som nuvarande ordning visat sig ha för fastighetskrediten. Enligt hovrättens mening bör detta önskemål såvitt möjligt tillgodoses. Detta förutsätter dock att löntagarna säkerställs på annat sätt. Även om det kan vålla vissa svårigheter att konstruera en lösning som garanterar arbetstagarna deras lönefordringar, är det enligt hovrätten inte olösligt. För kommerskollegium framstår beredningens båda alternativa förslag som konstlade nödlösningar, oförmånliga såväl för inteckningshavare som för löneborgenärer. Kommerskollegium förordade en lösning som innebär att löneprivilegiets företrädesställning avskaffas samtidigt som löneborgenär i stället försäkringsvägen ges den trygghet som av sociala skäl ter sig befogad.

En hel del remissinstanser uttalade sig mera bestämt för den nuvarande ordningen med lönefordringarnas oinskränkta företrädesställning. Hit hör bl. a. hovrätten för Västra Sverige, Folksam, SPP och arbetstagarorganisationerna. Hovrätten för Västra Sverige ville behålla nuvarande ordning i förening med ett system som garanterar inteckningshavarna en skälig täckning av den risk de löper vid ett sådant alternativ. Hovrätten erinrade om beredningens undersökningar av möjligheten att täcka inteckningshavarnas risk genom försäkring och uttalade sedan följande.

Med tanke på den än större riskfördelning som skulle vinnas om statsverket inträder som garant i detta hänseende, borde enligt hovrätten en närmare undersökning också ske i vilken form och under vilka förutsättningar inteckningshavarnas risk kan övertas av statsverket. Kostnaden för ett sådant skydd, utslagen på alla inteckningshavare som vill begagna sig därav, torde bli mycket obetydlig. Ett statligt garantisystem borde kunna organisatoriskt anknytas till inskrivningsväsendet, och själva förfarandet behövde inte bli mera komplicerat än vad som gäller om exempelvis anteckning om innehav av fordringshandling.

Slutligen fanns det en grupp remissinstanser som godtog reformen men hade vissa kritiska synpunkter på de alternativa förslagens utformning. Till denna grupp hörde bankinspektionen, sparbanksföreningen,

SAF, industriförbundet, bankföreningen, advokatsamfundet, grossistförbundet m. fl. remissinstanser. Sparbanksföreningen underströk för sin del nödvändigheten av att åtgärder vidtas för att i möjligaste mån eliminera de för fastighetskreditgivningen menliga konsekvenserna av nuvarande ordning. Beträffande beredningens undersökning av de förluster som under åren 1966 och 1967 drabbat fastighetskreditgivare i exekutiva ärenden (bil. B till betänkandet) framhölls, att antalet fall, där inteckningshavare lidit skada på grund av löneprivilegiet, inte är påfallande stort. Inte heller framstår enligt föreningen det sammanlagda skadebeloppet såsom förskräckande högt. Föreningen påpekade emellertid att materialet inte är representativt när det gäller att belysa kreditgivarrisken. Undersökningen hänför sig nämligen till en tid av högkonjunktur. Ett kärvare klimat med ett ökat antal konkurser kan ge en annan och för fastighetskreditgivningen betydligt ofördelaktigare bild.

4 Propositionerna med förslag till förmånsrättslag och lag om statlig lönegaranti vid konkurs jämte riksdagsbehandlingen av dem

Genom beslut den 14 maj 1970 remitterades förslag till förmånsrättslag, m. m. till lagrådet för yttrande. I lagrådsremissen redogjorde fördragande statsrådet, chefen för justitiedepartementet, för det inom inrikesdepartementet då pågående arbetet med att skapa en statlig lönegaranti vid konkurs (prop. 1970: 142 s. 84). Beträffande frågan om förhållandet mellan löneprivilegiet och fastighetsinteckningar uttalade fördragande departementschefen följande (samma prop. s. 91).

Såsom har omvitnats i olika sammanhang är det en betydande olägenhet att fastighetsinteckningar — och därvid t. o. m. inteckningar med bästa rätt — kan komma att bli nödlidande på grund av löneprivilegiet. Så betydelsefull som realkrediten är i vårt land — den fasta cgendomen antas år 1967 ha varit intecknad för 117 miljarder kr. — bör den på allt sätt åtnjuta rättsordningens skydd. Sedan lång tid tillbaka har det också ansetts vara ett angeläget önskemål att stärka fastighetskrediten i det här hänseendet. Beredningens förslag får ses som ett försök att inom förmånsrättsordningens ram lösa problemet.

Såsom åtskilliga remissinstanser har framhållit måste emellertid hjälpmedel utanför förmånsrättsordningen anlitas om konflikten mellan löneborgenärer och in-teckningsborgenärer skall kunna lösas på ett tillfredsställande sätt. Det inom inrikesdepartementet pågående arbetet på en lönegaranti vid konkurs är ett sådant hjälpmedel. Jag vill emellertid inte nu gå vidare in på problemet. Den nuvarande regleringen bör därför i sak behållas, i varje fall tills vidare. In-teckningsborgenärerna skall alltså få vika för löneborgenärernas krav.

Lagrådets utlåtande är dagtecknat den 15 juni 1970. I utlåtandet påpekade lagrådet (prop. 1970: 142 s. 173) att en av de viktigaste frågorna i lagstiftningsärendet var löneprivilegiets omfattning och löneborgenärernas förmånsrätt i förhållande till in-teckningsborgenärernas. Lag-

rådet framhöll att det förslag som det remitterade förslaget innehöll i här avsedda hänseenden var att anse som ett provisorium i avvaktan på lagstiftning om löneskydd vid konkurs. Då bestämmelser härom kunde vara ägnade att påverka inteckningshavarnas ställning förutsatte lagrådet att hithörande spörsmål särskilt beaktades i det fortsatta lagstiftningsarbetet i ämnet.

Till grund för lönegarantilagen ligger en inom inrikesdepartementet upprättad, i maj 1970 dagtecknad promemoria (Ds In 1970: 3). I promemorian föreslogs att staten fr. o. m. den 1 januari 1971 skulle i konkurser garantera sådana löne- och pensionsfordringar, som utgår med förmånsrätt enligt 17 kap. 4 § HB. I fråga om utbetalat garantibelopp skulle staten inträda i arbetstagarrens rätt mot konkursgäldenären. I promemorian gjordes inte något uttalande om förhållandet mellan löneprivilegiet och fastighetsinteckningar. Nämnade förhållande behandlades emellertid i flera av de över promemorian inhämtade remissyttrandena. Man ansåg att det därmed sammanhängande problemet borde kunna omprövas som en följd av lönegarantin. De uttalanden som gjordes kan sammanfattas enligt följande (prop. 1970: 201 s. 25).

Bankföreningen framhåller att konflikten mellan löneprivilegiet och fastighetsinteckningarna länge har uppmärksammats i vårt land i diskussionen kring fastighetskreditens rättsliga frågor. Föreningen finner uppenbart att nämnda konflikt kommer i ett helt nytt läge om löne- och pensionsfordringar enligt de föreslagna bestämmelserna blir skyddade av statsgaranti vid arbetsgivarens konkurs. Löneprivilegiet är grundat uteslutande på sociala skäl. Dessa skäl bortfaller med införandet av en statsgaranti för de berörda fordringarna. Möjligen kan invändas att statsgarantin dock tänkes bli maximerad till ett bestämt belopp och att löne- och pensionsfordringar såvitt gäller överskjutande belopp alltjämt vid behov bör ha företrädesrätt framför fastighetsinteckningarna. För en sådan ordning kan dock näppeligen åberopas några tillräckligt starka sociala skäl. *Bankföreningen* erinrar om att departementschefen i prop. 1970: 142 efter att ha redogjort för den tillämnade statsgarantins begränsning uttalar att med denna begränsning "kommer knappast några socialt välmotiverade anspråk på löneskydd att falla utanför lönegarantin". Under hänvisning härtill hemställer *bankföreningen* att, om de föreslagna bestämmelserna rörande statsgaranti för löne- och pensionsfordringar samt därmed jämställda fordringar genomförs, förmånsrätten för sådana fordringar upphävs såvitt den ger företrädesrätt till betalning framför penninginteckningar i fast egendom och tomträtt. *SAF* och *industriförbundet* gör motsvarande hemställan under hänvisning till *bankföreningens* yttrande.

Även *hovrätten över Skåne och Blekinge* samt *lagberedningen* har uppfattningen att det skydd som ges genom lönegarantin innebär en så stor fördel, att fastighetsinteckningarna framdeles kan gå före lönefordringarna i förmånsrätt.

Genom beslut den 9 oktober 1970 remitterades förslaget till lag om statlig lönegaranti vid konkurs till lagrådet för yttrande. Det remitterade förslaget överensstämde i huvudsak med promemorförslaget. Den kan-

ske väsentligaste avvikelserna var att betalning enligt garantin föreslogs skola utgå inte endast för löne- och pensionsfordringar med förmånsrätt enligt 17 kap. 4 § HB utan även för pensionsfordringar med förmånsrätt enligt 17 kap. 6 a § HB. I lagrådsremissen påpekade föredragande statsrådet, chefen för inrikesdepartementet (prop. 1970: 201 s. 62), att det vid remissbehandlingen av departementspromemorian hade uttalats oro för att en ny förmånsrättsordning skulle komma att innebära vissa väsentliga försämringar för löneborgenärerna och att detta i sin tur skulle påverka lönegarantins omfattning. Med anledning härav erinrade föredraganden om att i det för riksdagen framlagda förslaget till förmånsrättslag inte företogs någon väsentlig ändring av löneborgenärernas förmånsrätt och att de ändringar som föreslogs snarast var till löneborgenärernas fördel. Såvitt avsåg förhållandet mellan löneborgenärernas och inteckningsborgenärernas krav framhölls att de sistnämnda liksom hittills, om det var nödvändigt, skulle vika för de förstnämnda. I detta avseende innebar dock enligt föredraganden det framlagda förslaget till förmånsrättslag inget definitivt ställningstagande.

I utlåtande den 3 november 1970 förklarade sig lagrådet utgå från att frågan om löneborgenärernas förmånsrätt i förhållande till inteckningsborgenärernas skulle upptagas till fortsatt prövning. Lagrådet framhöll därefter (prop. 1970: 201 s. 108) att det fanns anledning befara att införandet av lönegarantin kunde medföra en viss ökning av lönefordringarna i konkurser. En sådan utveckling skulle förstärka de skäl som åberopats för att ändra förmånsrättsordningen. Lagrådet — som sade sig sakna tillräckligt underlag för att bedöma hur en sådan ändring närmare borde utformas — ansåg att lagstiftningsfrågan borde bringas till avgörande innan den nya förmånsrättslagen träder i kraft den 1 januari 1972.

När lagstiftningsärendet den 6 november 1970 på nytt anmäldes hos Kungl. Maj:t, förklarade föredragande departementschefen att vad lagrådet anfört beträffande förhållandet mellan förmånsrätten för lönefordringar och fastighetsinteckningar inte föranledde något uttalande från hans sida (prop. 1970: 201 s. 111).

I riksdagen väcktes i anledning av propositionen med förslag till lönegarantilag motioner (1970: I: 1377 och 1970: II: 1600) med hemställan, att lagförslaget skulle kompletteras med en bestämmelse angående förhållandet mellan löneprivilegiet och fastighetsinteckningar. Kompletteringen skulle innebära att förmånsrätt som tillkommer innehavare av fastighetsinteckning (och tomträttsinteckning) skulle gå före förmånsrätt som tillkommer staten på grund av utbetalat garantibelopp.

I första lagutskottets utlåtande över propositionen och motionerna framhölls (1LU 1970: 79 s. 30) att några delade meningar inte torde råda om att det är en betydande olägenhet att fastighetsinteckningar — t. o. m. inteckningar med bästa rätt — kan bli nödlidande på grund av

att löne- och pensionsfordringar enligt 17 kap. 4 § HB har bättre förmånsrätt. I fortsättningen uttalade utskottet följande.

Så betydande som realkrediten är i vårt land — den fasta egendomen beräknas år 1967 ha varit intecknad för ca 117 miljarder kr. — bör den i största möjliga utsträckning åtnjuta rättsordningens skydd. Som ovan framhållits talar emellertid starka sociala skäl för att också arbetstagar- nas lönefordringar infrias när arbetsgivaren är på obestånd. Genom förslaget till lönegaranti öppnar sig en möjlighet att lösa konflikten mellan löneborgenärerna och inteckningshavarna. Att i propositionen nr 142 nuvarande ordning bibehålls i förhållandet mellan dessa bör enligt departementschefen inte ses som något definitivt ställningstagande. Eftersom frågan således kommer att upptas till fortsatt prövning, synes det inte föreligga tillräckliga skäl att i lagen om statlig lönegaranti övergångsvis göra avsteg från nu gällande förmånsrättsordning. Det bör understrykas att den omständigheten att staten inträder i löneborgenärer- nas rätt i fråga om utbetalade garantibelopp inte försämrar intecknings- fordringarnas förmånsrättsställning. Utskottet vill vidare framhålla att det inte föreligger tillräckligt underlag för en bedömning om eller i vilken utsträckning lönegarantin kan komma att medföra en ökning av lönefordringarna i konkurs.

Utskottet ansåg på grund av det anförda att någon riksdagens åtgärd i anledning av motionerna inte var påkallad.

Riksdagen antog förslagen till förmånsrättslag och lag om statlig lönegaranti vid konkurs utan någon ändring (rskr 1970: 450 och 451).

5 Departementspromemorian

I promemorian uttalas att tillkomsten av lönegarantin i princip medför att hittillsvarande konkurrens mellan löneborgenärer och inteckningshavare ersätts av motsvarande konkurrens mellan staten och inteckningshavare. I viss utsträckning kvarstår emellertid konkurrensen mellan löneborgenärer och inteckningshavare. Detta beror på maximeringen av lönegarantin. I den mån en arbetstagare har mer att fordra hos arbetsgivaren än han kan få ut genom garantin, kan han alltså, likaväl som staten, komma att tränga ut inteckningshavare vid exekutiv försäljning av fast egendom under konkurs. I det inbördes förhållandet mellan staten och en arbetstagare, som har kvar någon del av sin fordran, har staten förmånsrätt framför arbetstagaren (10 § andra punkten lönegarantilagen och prop. 1970: 201 s. 88).

Att lönegarantin har begränsats snävare än förmånsrätten för lönefordringar hör i första hand ihop med att de sociala skäl som motiverar lönegarantin inte har ansetts tala för att lönefordringar bör tryggas till obegränsade belopp (prop. 1970: 201 s. 29 och 64). I sammanhanget bör framhållas att maximibeloppet för lönegarantin har bestämts så generöst, att det sannolikt blir mindre vanligt att arbetstagare i konkurs kan göra gällande inestående fordringar till högre belopp. De fall som

kan aktualiseras torde närmast gälla tjänstemän med lång uppsägnings-
tid.

I promemorian framhålls att man under sådana förhållanden bör ställa frågan om inte löneprivilegiet bör beloppsbegränsas i samma omfattning som lönegarantin. Om de sociala skälen inte sträcker sig längre än till en viss gräns beträffande det ena rättsinstitutet, bör samma synsätt kanske också gälla beträffande det andra. Emellertid föreligger en avgörande skillnad mellan löneprivilegiet och lönegarantin. I fråga om löneprivilegiet har man att beakta att det ytterst gäller att i en konkurrensituation fördela tillgängliga medel mellan konkurrerande borgenärer. Även om de sociala skälen som ligger till grund för förmånsrätten uttunnas i den mån inestående lönefordringar överstiger vad som maximalt får utbetalas enligt garantin, kan de kanske alltjämt väga tillräckligt tungt vid konkurrens med andra borgenärer.

På grund av det anförda torde man, åtminstone tills vidare, böra avstå från att beloppsbegränsa löneprivilegiet. I övervägandena kring frågan om förhållandet mellan löneprivilegiet och fastighetsinteckningarna bör man i stället beakta att lönefordringar kan innehas av både staten och arbetstagaren själv. Dessutom kan lönefordringar innehas av annan förvärvare än staten. Sålunda gäller att när gamla lönefordringar bevakas i konkurs, bevakningen oftast görs av någon som övertagit de anställdas fordringar och samtidigt förmånsrätten (prop. 1970: 142 s. 40). Inom byggnadsbranschen torde det exempelvis vara vanligt att byggherren, om byggmästaren kommer på obestånd, betalar byggnadsarbetarnas löner för att undvika blockad och få byggnationen fullföljd. Det kan visserligen vara tveksamt vilken inverkan lönegarantin får på sådana här förvärv av lönefordringar (jfr prop. 1970: 201 s. 27 och 63). Med all sannolikhet kommer emellertid sådana fall att förekomma även i fortsättningen även om antalet reduceras. Vidare gäller att försäkringsinrättningar ibland bevakar fordringar på obetalda försäkringsavgifter varvid fordringarna — vanligen pensionsavgifter — ses som övertagna lönefordringar med samma förmånsrätt som dessa.

I promemorian behandlas här efter frågan om förhållandet till fastighetsinteckningarna kan ges en differentierad utformning allteftersom arbetstagaren själv är innehavare av lönefordringen eller denna innehas av staten eller någon annan förvärvare. En tänkbar variant är exempelvis den förut under 4 omnämnda, att förmånsrätt som tillkommer innehavare av fastighetsinteckning skall gå före förmånsrätt som tillkommer staten på grund av utbetalat garantibelopp. En regelutformning i överensstämmelse härmed torde böra utgå från det faktiska innehavet vid tidpunkten för den exekutiva försäljningen, närmast från förhållandena när borgenärsförteckningen upprättas (jfr 107 § UL och 25 § lagen, 1971: 494, om exekutiv försäljning av fast egendom). Den nu antydda lösningen ter sig emellertid föga tilltalande. I någon mån kan det

sålunda bli beroende på tillfälligheter, om staten vid den nyssnämnda tidpunkten har betalt garantibelopp eller inte. Bortsett härifrån och avgörande är dock att man, om man nu vill förbättra fastighetsinteckningen som säkerhet, bör ta steget fullt ut och slå fast att inteckningen aldrig kan trängas undan av lönefordran. I sammanhanget kan vidare framhållas att den nu diskuterade lösningen är rättstekniskt svår att genomföra. Staten bör sålunda inte samtidigt gå före arbetstagaren, om denne har kvar någon del av sin fordran, och stå tillbaka för inteckningshavare, som i sin tur kan trängas ut av arbetstagaren.

I promemorian uttalas att det torde finnas endast ett svar på frågan om förhållandet mellan löneprivilegiet och fastighetsinteckningar. I motsats till nuvarande ordning bör generellt gälla, att fastighetsinteckningar aldrig skall behöva vika för löne- eller pensionsfordringar. Man kan då fråga sig vad en omkastning av det inbördes förhållandet får för konsekvenser för innehavare av löne- och pensionsfordringar.

Det påpekas att till skada för inteckningshavare har under åren 1966 och 1967 uttagits inemot 600 000 kr. för lönefordringar. Huruvida några av dessa lönefordringar har överstigit vad som maximalt kan utbetalas enligt lönegarantin är visserligen inte känt. Man torde emellertid kunna utgå från att det angivna beloppet i allt väsentligt avser lönefordringar som ligger inom ramen för maximibeloppet och som därför skulle ha omfattats av lönegarantin. Till jämförelse nämns att gjorda beräkningar tyder på att den totala förlusten för arbetstagare på lönefordringar i konkurser som började år 1965 uppgår till omkring 5 milj. kr. och att motsvarande förlust på 1966 års konkurser är några milj. kr. större (prop. 1970: 201 s. 42).

Även om de angivna siffrorna på grund av olika förhållanden måste användas med stor försiktighet, råder inte något tvivel om att de ekonomiska förluster som staten kan vidkännas, om fastighetsinteckningarna får gå före löneprivilegiet, är ytterst begränsade i förhållande till de totala utgifterna för lönegarantin. Inte heller för arbetsgivarna, som ju i sista hand svarar för finansieringen av lönegarantin, kan en omkastning av företrädet spela någon ekonomisk roll. Det kan nämnas att avgiftsuttaget för utbetalningar under det första skedet av lönegarantisystemets tillämpning har beräknats efter ett medelsbehov på minst 15 milj. kr. per år (prop. 1970: 201 s. 113).

I promemorian erinras sedan om tidigare påpekande att de fall i vilka arbetstagare i konkurs kan ha inestående lönefordringar till sammanlagt högre belopp än tre basbelopp närmast torde gälla tjänstemän med lång uppsägningstid. Om ett inom inrikesdepartementet utarbetat förslag till lag om anställningsskydd för vissa arbetstagare (Ds In 1971: 1) genomförs, kommer inte endast tjänstemän utan även arbetare att kunna ha inestående lönefordringar till betydande belopp i konkurser. Det nämnda förslaget innefattar också en höjning av maximi-

gränsen enligt lönegarantilagen till fyra basbelopp. En sådan höjning medför att de fall i vilka arbetstagare trots lönegarantin kommer att ha kvar en del av sina lönefordringar bör bli än mer sällsynta. Ifrågavarande arbetstagare torde f. ö. ofta ha en starkare ekonomisk ställning än genomsnittet. Det bör med hänsyn härtill inte möta några betänkligheter att låta inteckningsborgenärer gå före även arbetstagarna själva, när dessa har kvar någon del av sina lönefordringar.

Beträffande andra förvärvare av lönefordringar än staten anförs i promemorian följande. Det torde inte kunna komma i fråga att av hänsyn till byggherrar och liknande uppköpare av lönefordringar avstå från att kasta om det inbördes förhållandet mellan löneprivilegiet och fastighetsinteckningarna. En spekulant på lönefordringar måste alltid beakta risken för att fordringarna inte blir infriade. Spekulanten har därvid att utgå från den lagstiftning som gäller. I hans överväganden torde en omkastning av förhållandet mellan löneprivilegiet och fastighetsinteckningarna vara av underordnad betydelse. I fråga om försäkringsinrättningar torde visserligen gälla, om bevakningen avser exempelvis pensionsavgifter, att den utdelning som inrättningen får i konkursen i enstaka fall kan vara av betydelse för storleken på den pensionsrätt som arbetstagaren skall anses ha intjänat hos konkursgäldenären/arbetsgivaren. Denna omständighet bör dock inte hindra den här aktuella reformen.

6 Remissyttrandena över departementspromemorian m. m.

Förslaget har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av i stort sett alla remissinstanser. Från arbetstagarorganisationerna samt från försäkringshåll har emellertid vissa invändningar gjorts mot förslaget.

De tillstyrkande remissinstanserna åberopar till stöd för sin inställning skäl som i huvudsak stämmer överens inbördes. *Bankinspektionen* framhåller exempelvis att vad som tidigare lagt hinder i vägen mot att ge fastighetsinteckningar prioritet före löne- och pensionsfordringar har varit sociala skäl. När dessa invändningar nu genom tillskapandet av en statlig lönegaranti vid konkurs förlorat sin tyngd, bör man enligt inspektionen inte längre avstå från de samhällsekonomiska vinster i form av en effektivare kreditgivning vilka möjliggöres, om gällande prioritering i förevarande hänseende omkastas. *Länstyrelsen i Malmöhus län* uttalar att de nackdelar, som kan uppstå för eventuellt kvarstående delar av lönefordringar, som överstiger maximerat antal basbelopp, på intet sätt kan överväga fördelarna av att fastighetsinteckningarna nu kommer att erbjuda den fullgoda säkerhet som ligger i detta kreditinstituts natur. Enligt *stadshypotekskassan* är den reform som föreslås av utomordentlig vikt för de kreditinstitut som sysslar med fastighetskreditgivning. I fortsättningen framhåller stadshypotekskassan följande.

Den ordning, som f. n. gäller medför osäkerhet för in-teckningshavare till följd av förlustrisker, som kreditgivarna inte har någon möjlighet att bedöma på förhand. För stadshypoteksinstitutionen gäller att lån lämnas ut enbart mot säkerhet av in-teckning i fast egendom eller tomt-rätt. Något avseende fästes i regel inte vid låntagarens person. Om lån-tagaren är rörelseidkare och sedermera går i konkurs, kan in-tecknings-säkerheten även i bottenläneläge visa sig vara värdelös på grund av att det s. k. löneprivilegiet gäller med förmånsrätt framför in-teckningar. Det är också att märka att stadshypoteksinstitutionen enligt hittills till-lämpade principer inte har någon praktisk möjlighet att beträffande be-lånad egendom vägra ny ägare, som är rörelseidkare, att överta ute-stående lån.

Sjölagskommittén påpekar att de överväganden som bär upp försla-get väsentligen har motsvarande giltighet för sjölagskommitténs nyligen avgivna förslag (SOU 1970: 74) angående skeppsbyggnadsin-teckning, enligt vilket sådan in-teckning ges företräde framför löneprivilegiet i var-vets konkurs.

Lagberedningen, som livligt tillstyrker förslaget, framhåller bl. a. be-träffande de allmänna motiven i promemorian, att "spekulant på löne-fordringar" inte brukar vara annan än den som är tvungen att betala lönefordringar för att föra t. ex. ett bygge till slut eller arbetstagarorga-nisation som förskotterar lönefordringar. (Beredningen känner inte till att lönefordringar i vinstsyfte uppköpts till underpris — ehuru möjlig-heten naturligtvis inte är utesluten.) Att låta hänsyn till nämnda intres-senter hindra genomförandet av den i promemorian behandlade refor-men kan enligt beredningen inte vara motiverat.

Lagberedningen beaktar vidare att enligt förslaget även särskild för-månsrätt på grund av utmätning i fast egendom kommer att få före-träde framför alla fordringar med allmän förmånsrätt. Beträffande den delen av förslaget framhåller beredningen följande.

Om konkursansökan eller motsvarande inges inom viss tid från ut-mätningen (dvs. regelmässigt inom 30 dagar enligt 31 § KL i prop. 1971: 20, jfr 35 § KL), kan återvinning äga rum. Det rådrum som står bl. a. löneborgenärerna till buds för att vinna återvinning av utmät-ning är knappt. I det förslag till ändring i KL som beredningen fram-lagt i Utsökningsrätt X har återvinningsfristerna överlag förlängts be-tydligt, och genomförandet av det förslaget skulle ge borgenärerna i konkursen tidsutrymme för ingripande.

Den ordning som i promemorian föreslås beträffande panträtt i fast egendom skulle ge bättre överensstämmelse med vad som gäller beträf-fande panträtt i fartyg och luftfartyg. I fråga om förmånsrätt på grund av utmätning kvarstår inkongruens. Beträffande fartyg och luftfartyg skulle sålunda förmånsrätt på grund av utmätning alltfjämt få vika för allmän förmånsrätt. Detta överensstämmer med vad som gäller vid ut-mätning av annan lös egendom. Full kongruens i fråga om fast och lös egendom kan ej uppnås genom att överlag låta särskild förmånsrätt på grund av utmätning gå före allmän förmånsrätt. Detta låter sig t. ex. inte förena med förmånsrätt enligt 5 § förmånsrättslagen (däribland för-

månsrätt på grund av förtagsinteckning). I stället skulle man kunna låta utmätning av *fast egendom* eller andel däri stoppa inteckning i fastigheten och ge allmän förmånsrätt företräde överlag framför särskild förmånsrätt på grund av utmätning. Beredningen har inte närmare övervägt, om detta låter sig göra utan praktiska olägenheter. Frågan är ganska vittutseende.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, som tillstyrker förslaget, konstaterar att såsom det lagtekniskt har utformats även fordringar som avses i 10 § förmånsrättslagen får sämre förmånsrätt än inteckningar. Hovrätten crinrar om att något egentligt skäl för denna ändring inte anförs i promemorian och framhåller i fortsättningen följande.

Den framskjutna förmånsrätt som gäller för i 10 § avsedda fordringar beror på att dessa står nära s. k. konkurskostnader eller skulder som skall betalas ur konkursboet innan utdelning till konkursborgenärerna äger rum (prop. 1970: 142 s. 102). Detta förhållande påverkas inte av att lönefordringar får förmånsrätt efter inteckningar. Någon betydelse för fastighetskreditväsendet torde inte heller de fordringar som avses i 10 § ha. Skäl kan sålunda åberopas för att ändringarna i förmånsrättsordningen endast skulle avse 11 §. Med hänsyn till att fordringar enligt 10 § inte har företräde framför sådana särskilda förmånsrätter som upp- tas i 4 § första stycket och till att någon ändring beträffande sistnämnda rättigheter inte torde vara aktuell godtar hovrätten emellertid förslaget att även fordringar med förmånsrätt enligt 10 § skall ha sämre förmånsrätt än fastighetsinteckningar.

Arbetsstagarorganisationerna och företrädare för försäkringsintressen är betänksamma mot förslaget med hänsyn till de lönefordringar som inte ersätts av statsverket enligt lönegarantilagen.

LO framhåller att lönegarantilagen visserligen har medfört, att arbetstagarna numera fått en bättre ställning i konkurserna och i de flesta fall torde garantin täcka de fordringar som arbetstagarna har. *LO* finner ändå inte anledning att frånfalla den ståndpunkt organisationen tidigare intagit (jfr under 3) i fråga om förhållandet mellan löneprivilegiet och fastighetsinteckningar. Då emellertid huvuddelen av de lönefordringar, som kan inkräkta på inteckningshavarnas rätt, torde omfattas av lönegarantin, skulle enligt *LO* en även ur arbetstagens synpunkt möjlig lösning vara, att staten till förmån för inteckningshavarna efterger sin rätt till utdelning, såvitt gäller utgivna garantibelopp. I den mån arbetstagens lönefordringar — trots lönegarantin — till någon del kvarstår, skall dessa således alltjämt gå före inteckningsborgenärernas fordringar.

TCO erinrar om vad organisationen har anfört i anledning av lagberedningens förslag till ny förmånsrättsordning (jfr under 3). Enligt organisationen har de därvid utvecklade synpunkterna alltjämt aktualitet för den inte obetydliga grupp, som har större fordringar än tre (fyra) basbelopp. Till denna grupp hör inte endast äldre — och därmed svårplacerade — arbetstagarer med långa uppsägningstider. Dit hör även de

kategorier arbetstagare, som har betydande belopp inestående sedan tiden före konkursen, antingen beroende på att arbetsgivaren underlåtit att göra korrekta provisions- resp. ackordsavräkningar eller helt enkelt därför att arbetstagaren inte vågat driva sitt krav eller av rädsla för arbetslöshet vid en nedläggning av verksamheten accepterat att låta lönedel stå inne i förhoppning om att kunna hjälpa arbetsgivaren ur en ekonomisk kris.

Framför allt hör enligt TCO till denna grupp arbetstagare som har fordringar på såväl lön som pension. Ofta uppgår även en blygsam ålderspension till tre eller fyra basbelopp vid en kapitalisering enligt 17 kap. 6 a § HB. Den statliga lönegarantin förslår i de fallen endast till att täcka pensionens kapitalvärde — om ens det — och om det dessutom föreligger en fordran på uppsägningslön eller pension med förmånsrätt enligt 17 kap. 4 § HB finns ett uppenbart behov av att kunna bevaka denna senare fordran i konkursboets fasta egendom. TCO anser sig därför med fog kunna hävda, att sociala skäl alltjämt talar för ett bibehållande av löneborgnärernas förtursrätt framför inteckningshavarna.

Enligt TCO är vidare en betänklig konsekvens av förslaget att försäkringsinrättnings fordringar på avgifter för pensions- och tjänstegrupplivförsäkringar ej längre får täckning, därest den lösa egendomen icke förslår. I fråga om ITP-planen uppstår visserligen inget problem för arbetstagaren, när den s. k. kollektivavtalsgarantin är tillämplig. Det finns emellertid ett betydande antal arbetsgivare som inte är kollektivavtalsbundna — särskilt inom just den grupp småföretagare som lättast hamnar i en konkursituation vid lågkonjunkturer och kreditstramningar — och det bör då observeras att det är arbetstagaren, inte försäkringsinrättningen, som har att bära följderna av en utebliven premiebetalning. Detta är så mycket mer betänkligt som det för många — och i första hand äldre — arbetstagare dessutom leder till att de ej uppnår full pensionsgrundande tjänstetid och av den anledningen får pensionen varaktigt nedsatt. Problemet avfärdas i promemorian såsom endast aktuellt "i enstaka fall". TCO delar inte den uppfattningen och även oavsett frekvensen är de ekonomiska konsekvenserna av en reducerad intjänandefaktor under alla omständigheter högst kännbara för de berörda arbetstagarna.

I fortsättningen förklarar TCO att det på grund av det anförda enligt organisationens mening är viktigt att det nuvarande förhållandet i förmånsrätts hänseende mellan löneprivilegiet och fastighetsinteckningar bibehålls. Å andra sidan är det givetvis inget löntagarintresse att inteckningshavarna skall ha en svagare ställning än nödvändigt. Det avgörande är att arbetstagarna får täckning för sina löne- och pensionsfordringar. TCO har därför inget att invända emot en lösning som kan tillgodose

detta krav och samtidigt medför minsta möjliga förfång för in-teckningshavarna.

TCO föreslår härefter den kompromisslösningen att förmånsberättigade fordringar på lön, pension och pensionsavgifter får tas ur den fasta egendomen med företrädesrätt framför fastighetsinteckningarna till den del de ej täcks av den statliga lönegarantin. Överstiger arbetstagarens totala fordran tre (fyra) basbelopp, skall han således beträffande den överskjutande delen bibehållas vid de möjligheter som nu gällande lagstiftning ger honom. I enlighet med förslaget i departementspromemorian utgår TCO därvid ifrån, att staten för sin del avstår från att ur den fasta egendomen återta vad man utgivit i garantiersättning. En sådan lösning måste rimligen anses tillgodose in-teckningshavarnas intressen i så hög grad, att lönefordringarnas s. k. tysta förmånsrätt inte längre kan betraktas som någon fara för fastighetskrediten.

Svenska försäkringsbolags riksförbund framhåller att löneprivilegiet idag omfattar även fordringar på försäkringsavgifter i tjänstepensions- och tjänstegrupplivförsäkring men att sådana avgifter inte omfattas av den statliga lönegarantin vid konkurs. Reducerad eller utebliven avgiftsbetalning kan enligt riksförbundet leda till att den enskilde får sina förmåner reducerade. Sådana konsckvenser anses inte rimliga. Riksförbundet anser att det från social synpunkt finns lika starka skäl för att skydda rätten till uppskjuten lön, dvs. ifrågavarande förmåner, som att skydda kraven på aktuell lön. Enligt riksförbundets mening bör därför nu ifrågavarande försäkringsavgifter inrymmas i den statliga lönegarantin.

Efter remisstidens utgång har överläggningar hållits med företrädare för LO, TCO och SAF. Därvid har inhämtats bl. a. följande.

Svenska industritjänstemannaförbundet (SIF) har för sina medlemmars räkning under perioden 1 januari 1969—24 september 1971 gjort 970 bevakningar av vilka 869 eller 89,6 procent legat under och 101 eller 10,4 procent legat över fyra basbelopp. Av den sistnämnda gruppen bevakningar har 38 legat under fem basbelopp och sammanlagt 68 under sex basbelopp medan 33 legat inom skalan sex—tio basbelopp. Uppgift saknas om i vilken omfattning fast egendom har ingått bland konkurstillgångarna. SIF har i anslutning till de redovisade siffrorna uttalat att, om maximigränsen för den statliga lönegarantin höjs, full täckning bör erhållas, vid höjning till fem basbelopp i 93,5 procent av fallen och vid höjning till sex basbelopp i 96,6 procent av fallen.

För medlemmar tillhörande Sveriges arbetsledareförbund (SALF) har gjorts bevakningar som legat över fyra basbelopp, under 1969 tre stycken, under 1970 21 stycken och under perioden januari—september 1971 22 stycken. Bevakningarna har gjorts, de under 1969 i tre konkurser av vilka fastighet ingick bland konkurstillgångarna i två fall, de under 1970 i 19 konkurser av vilka fastighet ingick bland konkurstillgångarna i 13

fall och de under 1971 i tolv konkurser av vilka fastighet ingick bland konkurstillgångarna i nio fall.

Inom Handelstjänstemannaförbundets (HTF) område har under perioden oktober 1969—september 1971 gjorts fyra bevakningar som legat över fyra basbelopp. Det är inte känt i vilken omfattning fast egendom har ingått bland konkurstillgångarna.

I anslutning till det anförda bör framhållas att uppgift saknas i vilken utsträckning bevakningarna lett till utdelning i konkurserna. Det måste dock antagas att de lönebelopp för vilka utdelning beräknats varit lägre än de bevakade beloppen.

7 Föredraganden

På den svenska kreditmarknaden är fast egendom en ytterst vanlig form för säkerhet. Den fasta egendomen utgör säkerhet för lån på omkring 125 miljarder kr. Panträtten i fast egendom grundas på in-teckning och medför rätt till betalning i viss ordning vid exekutiv försäljning av den fasta egendomen.

Den säkerhet som fastighetspanträtten representerar betecknas som realkredit. Detta innebär att långivaren så långt som möjligt skall vara säkerställd redan genom panträttsupplåtelsen. Därvid förutsätts att in-teckningen ligger inom sådan del av fastighetens värde att den täcks av köpeskillingen vid en eventuell exekutiv försäljning. Låntagarens person och det förtroende som låntagaren inger skall vara av mindre betydelse för långivaren. I kreditlivet utgår man från att fastighetspanträtten på ett tillfredsställande sätt kan fullgöra ifrågavarande funktion.

Det är med hänsyn härtill ytterst angeläget att lagstiftningen är utformad så att fastighetspanträtten erbjuder fullgod säkerhet. De regler om panträtt i fast egendom som den nya jordabalken innehåller utgör en förbättring i berörda hänseende. Alltjämt finns emellertid en brist i lagstiftningen som i viss utsträckning begränsar det värde av fullgod säkerhet som fastighetspanträtten annars har. Jag syftar på det förhållandet att fastighetsinteckning kan bli nödlidande vid exekutiv försäljning under konkurs på grund av att den då får stå tillbaka för löne- och pensionsfordringar med bättre förmånsrätt.

I konkurs utgår betalning till borgenärerna enligt förmånsrättsordningen i 17 kap. HB. Vissa borgenärer har förmånsrätt till betalning för sina fordringar. Hit hör både löne- och inteckningsborgenärer vilka har förmånsrätt enligt 17 kap. 4 § resp. 9 § HB. Med löneborgenärer avser jag även pensionsborgenärer vilkas pensionsfordringar har förfallit till betalning och med inteckningsborgenärer även innehavare av fordringar med förmånsrätt på grund av utmätning. Pensionsborgenärer vilkas fordringar avser framtida pension har däremot förmånsrätt till betalning enligt 17 kap. 6 a § HB. Enligt 17 kap. 13 § HB gäller att löneborgenä-

rens krav slår ut inteckningsborgenärers, om de förra inte kan tillgodoses ur annan egendom än den fasta. I första hand skall lönefordringar alltså täckas av konkursboets lösa egendom. Även om fast egendom måste tillgripas, behöver inte alltid någon direkt konflikt uppkomma. Fastigheten är kanske ointecknad eller intecknad endast till ringa del. Vidare kan tänkas att köpeskillingen för fastigheten räcker för att täcka både intecknings- och lönefordringar. Fordringar på framtida pension med förmånsrätt enligt 17 kap. 6 a § HB skall alltid vika för inteckningsfordringar.

Förmånsrättslagen som den 1 januari 1972 ersätter 17 kap. HB bibehåller den nu angivna företrädesordningen mellan löne- och pensionsfordringar, å ena, och fastighetsinteckningar, å andra sidan.

Lagberedningen har under sitt arbete på en ny förmånsrättsordning undersökt inteckningshavarnas förluster på grund av löneborgenärernas företrädesställning. Undersökningen avser de fall i vilka fast egendom sålts exekutivt under konkurs åren 1966 och 1967. Resultatet av undersökningen är att i sammanlagt 55 fall har till skada för inteckningshavarna inemot 600 000 kr. uttagits för lönefordringar (bil. B till SOU 1969: 5). Även inteckningar med bästa rätt har därvid blivit nödlidande.

De beräknade förlusterna för inteckningshavarna är visserligen relativt begränsade. De hänför sig emellertid till en tid av högkonjunktur och belyser därför kanske inte kreditgivarrisken tillräckligt. Dessutom gäller att förlusten i det enskilda fallet kan vara mycket betydande. I och för sig skulle problemet kunna lösas genom att risken för förluster utjämnades mellan inteckningshavarna. En sådan riskfördelning är emellertid svår att åstadkomma i praktiken. Inte heller kan inteckningshavarna i praktiken genom bevakning gardera sig mot förluster. Inteckningshavarna måste nämligen i så fall vaka över att den aktuella fastighetsägaren inte driver någon rörelse som kan tänkas äventyra intecknings säkerheten samt, så snart någon risk yppas, säga upp och driva in sina fordringar, om de har garderat sig med uppsägningsklausul. Att en sådan bevakning skulle kräva en oproportionerligt stor arbetsinsats är uppenbart. Bevakningen skulle f. ö. i sista hand få betalas av låntagarna. I sammanhanget kan påpekas att det inte endast är banker och andra större kreditgivare, som är inteckningshavare, utan även stiftelser, föreningar och enskilda personer, som kanske inte ens känner till de risker som oberäkneligt kan aktualiseras.

Allmän enighet råder om att det nu anmärkta förhållandet helst bör avhjälpas. I propositionen med förslag till förmånsrättslag har föredragande departementschefen uttalat, att det är en betydande olägenhet att fastighetsinteckningar kan komma att bli nödlidande på grund av löneprivilegiet samt att realkrediten med hänsyn till sin betydelse på allt sätt bör åtnjuta rättsordningens skydd (prop. 1970: 142 s. 91). I sitt utlåtande över propositionen med förslag till lag om statlig lönegaranti

vid konkurs (prop. 1970: 201) gav riksdagens första lagutskott uttryck åt samma uppfattning (ILU 1970: 79 s. 30).

Det kan nämnas att den svenska ordningen avviker från vad som gäller i Danmark, Finland och Norge samt vanligen också i andra jämförbara länder. I utländska rättssystem är panthavare i fast egendom i regel separatister. Därmed förstås att de skall tillgodoses ur den fasta egendomen framför övriga borgenärer och att de sålunda inte kan trängas ut av löneborgenärer (se SOU 1969: 5 s. 32, 34, 35 och 55 not 12).

Hittills har det inte varit möjligt att förbättra inteckningshavarnas ställning, eftersom man av sociala skäl inte har velat inskränka på det rättsskydd som lönefordringar åtnjuter vid konkurs. Man har därvid utgått från att frågan om förhållandet mellan löneprivilegiet och fastighetsinteckningar måste lösas inom förmånsrättsordningens ram. I många remissyttranden över lagberedningens förslag till ny förmånsrättsordning gjordes emellertid gällande, att hjälpmedel utanför förmånsrättsordningen måste anlitas, om frågan skall kunna lösas på ett tillfredsställande sätt. Föredragande departementschefen har i det lagstiftningsärendet anslutit sig till denna bedömning och har därvid hänvisat till den statliga lönegarantin vid konkurs som ett hjälpmedel (prop. 1970: 142 s. 91).

Den statliga lönegarantin innebär att staten vid konkurs svarar för bl. a. arbetstagares lönefordran med förmånsrätt enligt 17 kap. 4 § HB och pensionsfordran med förmånsrätt enligt 17 kap. 4 eller 6 a § HB. Betalning utgår för varje arbetstagare med visst maximibelopp. Efter en nyligen genomförd lagändring (1971: 201) är maximalt garantibelopp summan av fyra basbelopp enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring. Det nu gällande basbeloppet är 6 900 kr. (SFS 1971: 751). Staten inträder i fråga om utbetalat garantibelopp i arbetstagarens rätt mot konkursgäldenären. Lönegarantin finansieras genom arbetsgivaravgifter.

I departementspromemorian har föreslagits att löne- och pensionsfordringar med förmånsrätt enligt 17 kap. 4 § HB aldrig skall gå före inteckningsfordringar. Förslaget har vid remissbehandlingen på många håll fått ett välvilligt mottagande. Arbetstagarorganisationer och företrädare för försäkringsintressen har emellertid intagit en tvetsam eller avvissande hållning. Kritiken sammanhänger med konsekvenser som promemorieförslaget får för löne- och pensionsfordringar som inte omfattas av den statliga lönegarantin.

Löne- och pensionsfordringar kan vid exekutiv försäljning av fast egendom under konkurs bevakas av olika slag av innehavare. Efter lönegarantireformen kommer staten utan tvivel att spela en dominerande roll i sammanhanget. Det får sålunda antas att staten vid fastighetsförsäljningarna kommer att ha infriat de allra flesta löne- och pensionsfordringarna. I den mån en arbetstagare har att fordra mera än maxi-

mibeloppet enligt löncgarantlagen, är det emellertid han själv som får bevaka beträffande det överskjutande beloppet. Vidare gäller att försäkringsinrättningar kan bevaka fordringar på obetalda försäkringsavgifter varvid fordringarna — vanligen pensionsavgifter — ses som övertagna lönefordringar med samma förmånsrätt som dessa. Lönefordringar kan slutligen bevakas av annan förvärvare än staten eller försäkringsinrättning, t. ex. vid en byggmästarkonkurs av byggherren som betalt byggnadsarbetarnas löner för att undvika blockad och få arbetena fullföljda.

Att staten såsom innehavare av löne- och pensionsfordringar i fastighetskreditgivningens intresse bör avstå från att gå före inteckningsborgenärer synes klart. Om detta är också alla ense. Jag vill i sammanhanget framhålla, att staten inte härigenom behöver göra någon ekonomisk uppoffring. Genom att lönegarantin finansieras av arbetsgivaravgifter blir det i sista hand arbetsgivarna som får betala förbättringen av fastighetsinteckningen som säkerhet. Förhållandet är enligt min mening rimligt.

Av övriga kategorier innehavare av löne- och pensionsfordringar är det arbetstagarna själva som kräver särskild uppmärksamhet.

I promemorian uttalas att gruppen arbetstagare som har så stora löne- och pensionsfordringar att de inte till fullo ersätts genom lönegarantin är liten. Denna bedömning har inte helt godtagits vid remissbehandlingen. TCO har sålunda anfört att gruppen inte är obetydlig. Jag har på grund härav låtit inhämta i vilken omfattning vissa fackliga organisationer har medlemmar som vid konkurser har att fordra mer än maximalt garantibelopp eller summan av fyra basbelopp. Det har därvid visat sig att det framför allt är medlemmar hos SIF som har stora inestående lönefordringar när företag går i konkurs. Det har uppgivits att omkring tio procent av SIF-medlemmarnas bevakningar i konkurser under de senaste åren har legat över summan av fyra basbelopp. Även SALF och HTF har, ehuru i ganska begränsad omfattning, medlemmar som vid konkurser kan ha inestående lönefordringar på sammanlagt betydande belopp. Däremot har det uppgivits vara ovanligt att någon arbetstagare på LO-området vid konkurs skulle ha att fordra mer än vad som maximalt betalas enligt lönegarantin. Uppgiften härom antas inte behöva korrigeras när man fått större erfarenhet av de legala uppsägningstider som meddelats i den nyligen antagna lagen (1971: 199) om anställningsskydd för vissa arbetstagare.

Det nu föreliggande materialet visar enligt min mening att förslaget i promemorian att kasta om företrädesordningen mellan lönefordringar och fordringar med säkerhet i form av panträtt i fast egendom leder till att skyddet för lönefordringar i konkurs i vissa fall skulle försvagas i en utsträckning som inte bör godtas. Promemorieförslaget kan därför inte genomföras i föreliggande skick. Jag har varit inne på tanken att införa särskilda skyddsregler beträffande lönefordringar för de fall då

fast egendom ingår bland tillgångarna i konkurs och stora lönefordringar bevakas. En sådan regelutformning synes emellertid bli alltför komplicerad. Dessutom gäller att den inte tillgodoser sociala synpunkter i full utsträckning. Behovet av skydd för lönefordringar i konkurs måste vara lika stort oberoende av om det finns fast egendom bland konkurs-tillgångarna eller inte. Lösningen på problemet måste ligga i att med generella medel ytterligare stärka skyddet för arbetstagares lönefordringar i konkurs. Efter samråd med chefen för inrikesdepartementet har jag kommit fram till att den åsyftade generella förstärkningen skulle kunna ske genom att maximigränsen för den statliga lönegarantin höjs från fyra till fem basbelopp. Vidtar man en sådan förändring, elimineras i huvudsak risken för att omkastning av företrädesordningen skall leda till minskad betalning i konkurs för löneborgenärer samtidigt som lönefordringarna över lag får en förbättrad ställning. Det är dessutom så pass sällsynt att lönefordringar överstiger fyra basbelopp att höjningen av maximigränsen till fem basbelopp medför endast en obetydligt ökad belastning på lönegarantisystemet. En lösning i överensstämmelse med det anförda påverkar därför inte lönegarantiavgiftens storlek inom överskådlig tid. Min uppfattning att betänkligheterna mot omkastningen faller bort med en lösning av det slag som jag nu beskrivit har bekräftats vid de överläggningar som jag har haft med företrädare för LO, TCO och SAF.

Jag föreslår alltså att maximibeloppet enligt lönegarantin höjs till summan av fem basbelopp och att företrädesordningen mellan löneprivilegiet och fastighetsinteckningar kastas om.

I samband härmed bör genomföras ännu en socialt välmotiverad förbättring av lönegarantisystemet. När summan av fem basbelopp överskrids, beror det ofta på att arbetstagarens krav helt eller delvis utgörs av fordran på framtida pension med förmånsrätt enligt 12 § förmånsrättslagen. Dessa pensionsfordringar stöds av mycket starka sociala skäl, eftersom pensionen tillkommer arbetstagare som på grund av hög ålder inte alls eller endast ofullständigt kommer i åtnjutande av allmän tilläggspension. Efter samråd med chefen för inrikesdepartementet vill jag därför föreslå att lönegarantin skall omfatta dessa pensionsfordringar utan någon beloppsbegränsning.

Författningsmässigt bör mina förslag få komma till uttryck genom vissa ändringar i förmånsrättslagen och lönegarantilagen men även genom en del följdändringar i annan lagstiftning.

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

- 1) lag om ändring i förmånsrättslagen (1970: 979),
- 2) lag om ändring i lagen (1971: 494) om exekutiv försäljning av fast egendom,
- 3) lag om ändring i konkurslagen (1921: 225),

4) lag om ändring i lagen (1970: 741) om statlig lönegaranti vid konkurs,

5) lag om ändring i sjölagen (1891: 35 s. 1).

Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som bilaga 2.¹

8 De särskilda bestämmelserna

8.1 Förslaget till lag om ändring i förmånsrättslagen (1970: 979)

11 §

Gällande rätt m. m. Enligt gängse tolkning av 17 kap. 4 § HB är en arbetstagare, som under uppsägningstiden lyfter lön från ny anställning, skyldig att vidkännas avdrag med ett häremot svarande belopp från sin förmånsberättigade utdelning i konkursen (jfr NJA 1930 s. 665, 1964 s. 476 och högsta domstolens beslut den 7 juli 1971 nr SÖ 738). Man har inte avsett att bryta med ifrågavarande rättstillämpning när förmånsrättslagen den 1 januari 1972 ersätter 17 kap. HB. Trots att önskemål därom uttalades under remissbehandlingen (prop. 1970: 142 s. 41) kom emellertid inte någon uttrycklig bestämmelse att inflyta i den nya lagen. I samband med tillkomsten av lönegarantilagen fick avdragsfrågan särskild aktualitet (prop. 1970: 201 s. 30 och 34). Föredragande departementschefen förklarade, att en arbetstagare inte till nackdel för övriga konkursborgenärer bör få dubbel kompensation i form av både förmånsberättigad utdelning i konkursen och lön från ny anställning. Inte heller utbetalning enligt lönegarantin ansågs böra äga rum, när arbetstagaren får lön från ny anställning (prop. 1970: 201 s. 66). I överensstämmelse härmed föreskrevs att garantibelopp som avser fordran på lön för uppsägningstid får betalas efter hand under uppsägningstiden (5 § andra stycket andra punkten garantilagen). Härigenom behöver sådana garantibelopp inte betalas ut i förskott. Betalning kan i stället ske först sedan man genom försäkran från arbetstagaren eller på annat sätt har konstaterat huruvida arbetstagaren har tagit anställning på annat håll (jfr 15 § kungörelsen om statlig lönegaranti vid konkurs, SFS 1970: 745).

Departementspromemorian. I promemorian uttalas att det har ansetts lämpligt att i förevarande sammanhang meddela en uttrycklig bestämmelse om avdrag från fordran på ersättning under uppsägningstid för lön på grund av ny anställning under samma tid. Bestämmelsen har upptagits i paragrafens första stycke första punkt. Det understryks i promemorian att avdrag skall ske för lön eller ersättning som arbets-

¹ Bilagan har uteslutits här. Den är likalydande med de vid propositionen fogade lagförslagen bortsett från några redaktionella jämkningar.

tagaren förtjänar på grund av den nya anställningen. Detta sägs innebära att det lönegrundande arbetet skall ha utförts under uppsägningstiden. Avdrag skall sålunda göras beträffande exempelvis en provisionsavlönad försäljare som har lyckats sälja en del varor under uppsägningstiden men inte lyfter den häremot svarande ersättningen förrän denna tid har gått ut. I promemorian framhålls vidare att arbetstagarens förhållanden under en avlöningsperiod av uppsägningstiden inte påverkar hans förmånsberättigade fordran i vad den avser lön under förfluten uppsägningstid.

Remissyttrandena. Förslaget har med ett undantag tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, som lämnar förslaget utan erinran, framhåller liksom några andra remissinstanser att av det i promemorian anmärkta rättsfallet NJA 1930 s. 665 samt även av rättsfallet NJA 1948 s. 376 torde framgå att arbetstagare skall vidkännas avdrag inte endast för sådan lön eller ersättning som han faktiskt förtjänar under uppsägningstiden utan även för vad han därunder kunnat förtjäna (se också Schmidt, Tjänsteavtalet 1968 s. 91). Hovrätten utgår från att någon ändring av gällande rätt inte är åsyftad och förordar justering av lagtexten.

TCO intar en positiv hållning till förslaget och framhåller att det innebär en kodifiering av en i praxis sedan länge tillämpad princip. Organisationen behandlar härefter den närmare utformningen av förslaget och erinrar därvid om att det avgörande inte är när lönen kvitteras utan när det lönegrundande arbetet utförs. Det medges att den föreslagna intjänandepincipen framstår som riktigare än en s. k. kontantprincip men samtidigt anses den svårare att tillämpa. Enligt organisationens mening bör innebörden av förslaget såvitt avser arbetstagare med provisionslön klargöras på ett bättre sätt än som skett i promemorian. Organisationen utvecklar härefter sin mening enligt följande.

Det förekommer att försäljare erhåller förskottsprovision, som skall avräknas på kommande provisionsinkomster. Om intjänandepincipen tillämpas i stället för kontantprincipen måste konsekvensen rimligen bli, att konkursutdelningen ej skall reduceras, därest en försäljare visserligen uppburit förskottsprovision under uppsägningstiden men ännu icke lyckats erhålla någon order.

Av stor vikt är även att avräkning endast görs beträffande sådan provisionsinkomst som sedermera faktiskt tillfaller försäljaren. Det förhållandet att försäljaren under uppsägningstiden erhållit en för köparen bindande order, innebär nämligen ej någon garanti för att han också erhåller provision. Många företag förbehåller sig nämligen rätten att avvisa upptagna order och det förekommer även att försäljaren går miste om sin provision av det skälet att köpet ej fullföljts på grund av varubrist, reklamation eller bristande betalning.

Med tanke på den långa bearbetningstid som ofta erfordras vid för-

säljning av dyrbarare kapitalvaror måste vidare som minimikrav för avräkning uppställas, att köparen tecknat sin order före uppsägnings-tidens utgång. Det skulle leda till oöverstigligen tolkningssvårigheter om orderdatum ej skulle gälla utan i stället försök skulle göras för att ana-lysera, huruvida den avgörande kundbearbetningen ägt rum före eller efter uppsägnings-tidens utgång. Ett problem, som uppställer sig vid tillämpningen av såväl kontant- som intjänandeprincipen, är frågan om vad som skall avräknas när provisionen inkluderar ersättning för resor och andra omkostnader. TCO utgår ifrån att avräkning endast skall ske med det belopp som utgör skattepliktig inkomst.

TCO framhåller avslutningsvis att arbetstagare ibland startar en egen verksamhet sedan de på grund av konkurs har blivit arbetslösa och inte lyckats få ny anställning. Vanligen har de då inga inkomster under den första tiden men det blir ofta tvister med konkursförvaltarna i avräkningsfrågan. Det vore därför enligt organisationen av stort värde med vägledande uttalanden i motiven hur 11 § förmånsrättslagen i det av-seendet skall tolkas.

Lagberedningen är den enda remissinstans som är negativ till försla-get. Beredningen framhåller att, om nyanställning bör hindra att lön ut-går med anledning av anställningen hos konkursgäldenären, detta i första hand är en fråga som hör till reglering av själva fordringsan-språket enligt tjänsteavtalet. Bortfaller enligt tjänsteavtalet den anställ-des krav på lön genom att han får förmåner i den nya anställningen, bortfaller därmed automatiskt möjligheten att få förmånsrätt för det belopp för vilket någon fordran inte finns. Enligt beredningen är det dock ingalunda givet, att en arbetstagares krav på lön under uppsäg-ningstid bortfaller därför att han bereder sig arbetsinkomst på annat sätt. Beredningen åberopar som skäl mot att förmånsrätten alltid skall begränsas eller att den skall begränsas med hela det belopp som åtnju-tits i den nya anställningen bl. a. följande. Den anställde kan ha haft del-tidsanställning eller föga betungande syssla hos konkursgäldenären men fått heltidsanställning eller hårdare arbete på den nya platsen. Hans för-hållanden kan i sådana eller andra fall ha realiter försämrats trots att han lyckats få ny anställning med samma lön. Det möter också ibland särskilda svårigheter att jämföra förmånerna på den ena platsen med förmånerna på den andra. Frågan om eventuell begränsning av lönekrav och förmånsrätten för att förekomma oskäligen överkompensation synes enligt beredningen med hänsyn till det anförda behöva utredas när-mare.

Föredraganden. Paragrafen innehåller bestämmelserna om löne-privilegiet, dvs. förmånsrätten för lönefordringar och förfallna pen-sionsfordringar, och ersätter i den delen 17 kap. 4 § HB. I promemo-rian har föreslagits en kompletterande bestämmelse av innehåll att för-månsrätten för lön eller ersättning under uppsägnings-tid endast skall

gälla det som överstiger vad arbetstagaren under samma tid förtjänar på grund av ny anställning. Förslaget, som står i överensstämmelse med gängse rättstillämpning, har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. Endast lagberedningen har ställt sig avvisande till förslaget under hänvisning till att frågan om en begränsning av förmånsrätten kan behöva utredas närmare.

För egen del vill jag inledningsvis framhålla att alla är ense om att förmånsrätten för arbetstagare vid nyanställning skall begränsas men att den närmare utformningen av en begränsningsregel kan vara tveksam. I ett sådant läge är det enligt min mening riktigare att i en ny lagstiftning meddela en regel än att lämna frågan helt oreglerad. Avsaknaden av en regel kan eljest föranleda att rättstillämpningen bryter mot hittillsvarande praxis. Problemet kan åtminstone i dagens läge inte lösas genom hänvisning till eventuella bestämmelser i anställningsavtal. Bestämmelser om att avräkning under vissa förutsättningar skall ske från lön under uppsägningstid förekommer visserligen i en del anställningsavtal men saknas samtidigt i många andra. Förekomsten i anställningsavtal av sådana bestämmelser kan ofta tänkas bero på tillfälligheter. Att låta avsaknaden av bestämmelser gå ut över konkurrerande konkursborgenärer förefaller mindre lämpligt. Bättre synes vara att låta lönen i anställningar utan avräkningsbestämmelse vara oprioriterad i motsvarande omfattning som lönen bortfaller i anställningar med avräkningsbestämmelse. Vid utformningen av en bestämmelse i överensstämmelse med denna princip kan ledning hämtas från den nyligen antagna lagen (1971: 199) om anställningsskydd för vissa arbetstagare.

Den nämnda lagen tillförsäkrar vissa äldre arbetstagare en uppsägningstid som, beroende på förhållandena i det särskilda fallet, varierar mellan två och sex månader (1 §). I lagen anges att arbetstagare är berättigad till lön under uppsägningstiden även om arbetsgivaren inte kan erbjuda honom arbete (4 § första stycket). Från lönen får arbetsgivaren avräkna inkomst som arbetstagaren under den tid lönen avser förvärvat eller uppenbarligen borde ha kunnat förvärva i annan anställning, genom uppdrag eller genom egen förvärvsverksamhet (5 § tredje stycket första punkten).

Jag har utformat regeln om begränsning av förmånsrätten helt efter mönster av regeln om avräkning i lagen om anställningsskydd för vissa arbetstagare. Angående den närmare innebörden av förslaget vill jag framhålla följande.

I den del som begränsningsregeln avser lön eller ersättning i annan anställning har den så till vida utvidgats i förhållande till promemorieförslaget att förmånsrätten skall reduceras även med vad arbetstagaren "uppenbarligen borde ha kunnat förvärva i annan anställning". Som har påpekats vid remissbehandlingen får utvidgningen anses stå i överensstämmelse med gällande rätt. Angående innebörden av begräns-

ningsregeln i övrigt i den nu aktuella delen biträder jag de uttalanden som har gjorts i promemorian. Jag vill i sammanhanget understryka att förmånsrätten inte skall reduceras med inkomst från bisyssla eller liknande som arbetstagaren skulle ha uppburit även om arbetsgivaren hade tillhandahållit honom arbete under uppsägningstiden. TCO har i sitt remissyttrande behandlat vissa tillämpningsfrågor såvitt avser arbetstagare med provisionslön. Jag kan för min del biträda den rättstillämpning som organisationen är förespråkare för.

En särskild fråga gäller huruvida förmånsrätten för lön eller ersättning under uppsägningstiden skall reduceras med under samma tid utfallande sjukpenning, arbetslöshetsersättning eller sociala och arbetsmarknadspolitiska förmåner. Promemorieförslaget innehåller inte någon uttrycklig bestämmelse i ämnet och det har vid remissbehandlingen inte heller gjorts gällande att en bestämmelse behövs. För egen del anser jag att frågan liksom hittills bör kunna lösas i rättstillämpningen. Jag vill nämna att i rättspraxis torde reduktion som regel göras med belopp som arbetstagaren lyfter i form av sjukpenning, i vart fall om arbetstagaren enligt anställningsavtalet är berättigad till full lön under sjukdomstiden (jfr prop. 1971: 107 s. 144). Däremot görs inte avdrag med belopp som arbetstagaren uppbär i arbetslöshetsersättning (NJA 1964 s. 476). Beträffande frågan om avdrag skall göras med sociala och andra förmånsbelopp kan ledning i övrigt hämtas i 5 § tredje stycket lagen om anställningsskydd för vissa arbetstagare och i förarbetena till samma lag (jfr prop. 1971: 107 s. 115).

I förhållande till promemorieförslaget har begränsningsregeln vidare utvidgats så till vida att förmånsrätten skall reduceras med inkomst från uppdrag eller förvärvsverksamhet som egen företagare. Utvidgningen får anses naturlig utifrån syftet med begränsningsregeln att hindra att arbetstagare till nackdel för konkurrerande konkursborgenärer får överkompensation.

Till sist vill jag framhålla att det i händelse av tvist åligger konkursförvaltningen att bevisa, att begränsningsregeln är tillämplig. För det fall att tvisten gäller huruvida arbetstagaren uppenbarligen borde ha kunnat förvärva inkomst i annan anställning får jag hänvisa till vissa uttalanden i förarbetena till lagen om anställningsskydd för vissa arbetstagare (prop. 1971: 107 s. 147).

16 §

Paragrafen anger i vilken omfattning fordringar med allmän förmånsrätt enligt 10 eller 11 § får tas ut framför fordringar med särskild förmånsrätt. Alla de åsyftade allmänna förmånsrätterna ersätter sådana som nu finns i 17 kap. 4 § HB. I 10 § avses bl. a. konkursansökningskostnader och begravnings- och bouppteckningskostnader samt ersättningar till vissa funktionärer vid ackordsförhandling och under bout-

redningsmannaförvaltning medan 11 § innehåller det egentliga löneprivilegiet, dvs. lönefordringar och förfallna pensionsfordringar. En remissinstans har givit uttryck åt tväkan beträffande frågan huruvida den nu aktuella reformen bör omfatta även fordringar med förmånsrätt enligt 10 § (se uttalanden av hovrätten över Skåne och Blekinge under 6). För min del biträder jag emellertid den i promemorian uttalade åsikten att det i förevarande sammanhang inte finns anledning att göra skillnad mellan förmånsrätter enligt 10 och 11 §§.

Första stycket reglerar de allmänna förmånsrätternas förhållande till vissa särskilda förmånsrätter i lös egendom utom tomträtt. Regleringen berörs inte av den nu aktuella reformen. Andra stycket däremot, som innehåller de allmänna förmånsrätternas förhållande till vissa särskilda förmånsrätter i fast egendom och tomträtt, föreslås skola utgå. Följden härav är att de allmänna förmånsrätterna alltid kommer att gälla efter ifrågavarande särskilda förmånsrätter (se 15 §). De särskilda förmånsrätter som avses är förutom inteckningsfordran även fordran med förmånsrätt på grund av utmätning (se angående sistnämnda förmånsrätt vissa uttalanden av lagberedningen under 6).

17 §

Här föreslås enbart en redaktionell ändring.

I övergångshänseende har upptagits endast en bestämmelse om ikraftträdande den 1 januari 1972. Det förutsätts i övrigt att övergångsbestämmelserna till förmånsrättslagen gäller i tillämpliga delar. Av särskild betydelse är därvid bestämmelsen i punkt 8 som anger bl. a. att, om gäldenär har försatts i konkurs på grund av ansökan som gjorts före den nya lagens ikraftträdande, äldre bestämmelser gäller beträffande konkursen.

8.2 Förslagen till lag om ändring i lagen (1971: 494) om exekutiv försäljning av fast egendom och till lag om ändring i konkurslagen (1921: 225)

Statsmakterna har under innevarande år antagit de ändringar i den exekutiva lagstiftningen som den nya jordabalken föranleder. Den exekutiva följdlagstiftningen har utformats så, att den harmoniserar med den nya förmånsrättslagen. Bland följdlagarna finns en som avser lag (1971: 494) om exekutiv försäljning av fast egendom och en annan (1971: 498) som avser ändringar i konkurslagen (1921: 225). Omkastningen i förmånsrätts-hänseende av förhållandet mellan löneprivilegiet och fastighetsinteckningar får vissa följdverkningar beträffande ifrågavarande lagar.

Enligt 21 § *försäljningslagen* skall vissa sakägare särskilt underrättas om exekutiv auktion på fastighet. Borgenärer med förmånsrätt enligt

10 eller 11 § förmånsrättslagen är visserligen sakägare när fastigheten är avträdd till konkurs men behöver ändå inte underrättas. Det beror på att enligt den senaste lydelsen av 70 § fjärde stycket konkurslagen deras talan i ärendet skall föras av konkursförvaltaren. Enligt 25 § försäljningslagen skall, om fastigheten hör till konkursbo, i sakägarförteckning upptas bl. a. fordran som utgår ur fastigheten med förmånsrätt enligt 10 eller 11 § förmånsrättslagen. Enligt den senaste lydelsen av 70 § andra stycket konkurslagen får konkursförvaltare i särskilt fall underlåta att föranstalta om fastighets försäljning under förutsättning av samtycke av bl. a. vissa borgenärer med allmän förmånsrätt.

Den nu aktuella reformen för med sig att borgenärer med förmånsrätt enligt 10 eller 11 § förmånsrättslagen inte längre är sakägare vid exekutiv auktion på fastighet under konkurs. De särskilda föreskrifterna som berör dem behövs därför inte. I enlighet härmed föreslås att de skall utgå. En annan sak är att borgenärerna får betalt efter sin förmånsrätt ur det eventuella överskott av köpeskillingen som skall redovisas till konkursförvaltaren.

I den senaste lydelsen av 71 § sjunde stycket konkurslagen har som en följd av jämkningen i 70 § fjärde stycket samma lag viss redaktionell ändring måst vidtas. Det kan i sammanhanget framhållas att vid exekutiv försäljning under konkurs av luftfartyg m. m. fordringar som har förmånsrätt enligt 10, 11 eller 12 § förmånsrättslagen går efter in-teckningsfordringar men före fordringar med förmånsrätt på grund av utmätning (jfr 16 och 17 §§ förmånsrättslagen och uttalanden av lagrådet i prop. 1971: 20 s. 566 och av lagberedningen i tidigare under 6 redovisade remissyttrande över departementspromemorian).

Lagförslagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1972.

Några övergångsbestämmelser till de utmönstringar som gjorts i försäljningslagen behövs uppenbarligen inte. Beträffande ändringarna i konkurslagen har det däremot ansetts nödvändigt att uttryckligen hänvisa till övergångsbestämmelserna till lagen (1971: 498) om ändring i konkurslagen.

8.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1970: 741) om statlig lönegaranti vid konkurs

Hänvisningarna i 2 § första stycket lönegarantilagen till vissa lagrum i 17 kap. HB har ersatts med hänvisningar till motsvarande lagrum i förmånsrättslagen. Därvid har en särskild skadeståndsbestämmelse fått utgå. Skadestånd som åsyftas med bestämmelsen faller nämligen i ändringsförslaget under uttrycket *annan ersättning* som uttryckligen jämfälls med lön (se prop. 1970: 142 s. 136).

I 2 § tredje stycket lönegarantilagen finns bestämmelsen om det maximala belopp som utbetalas enligt garantin. Bestämmelsen har nu ändrats i överensstämmelse med vad som har anförts i den allmänna

motiveringen under 7. Den föreslagna begränsningen av garantiansvaret avser uttryckligen endast fordringar med förmånsrätt enligt 11 § förmånsrättslagen. Härav framgår indirekt att fordringar på framtida pension med förmånsrätt enligt 12 § förmånsrättslagen skall utbetalas utan någon begränsning alls.

Övergångsregleringen har beträffande 2 § första stycket anpassats till motsvarande beträffande förmånsrättslagen. I fråga om 2 § tredje stycket har upptagits en övergångsbestämmelse av det slag som givits tidigare i motsvarande sammanhang (se övergångsbestämmelser till 1970: 741 och 1971: 201).

8.4 Förslaget till lag om ändring i sjölagen (1891: 35 s. 1)

Den i anledning av förmånsrättslagens antagande genomförda ändrade lydelsen av 3 § sjölagen (SFS 1970: 983) föreslås få sådant innehåll att den kommer i överensstämmelse med lagändringen i samma paragraf genom prop. 1970: 185 (SFS 1970: 919).

9 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande över förslagen till

- 1) *lag om ändring i förmånsrättslagen (1970: 979),*
 - 2) *lag om ändring i lagen (1971: 494) om exekutiv försäljning av fast egendom,*
 - 3) *lag om ändring i konkurslagen (1921: 225),*
 - 4) *lag om ändring i lagen (1970: 741) om statlig lönegaranti vid konkurs,*
 - 5) *lag om ändring i sjölagen (1891: 35 s. 1).*
- inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

Bilaga 1

(Vissa i departementspromemorian framlagda lagförslag)

Förslag till

Lag om ändring i förmånsrättslagen (1970: 979)

Härigenom förordnas, att 11, 16 och 17 §§ förmånsrättslagen (1970: 979) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §

Allmän förmånsrätt följer där- efter med arbetstagares fordran på sådan lön eller annan ersättning på grund av anställningen som ej förfallit till betalning tidigare än ett år innan konkursansökningen gjordes och på lön eller ersättning under skälig uppsägningstid, högst sex månader. Har lönefordran som förfallit tidigare varit föremål för tvist, gäller förmånsrätten, om talan väckts eller sådan förhandling som föreskrives i kollektivavtal begärts inom sex månader från förfalldagen och konkursansökningen följt inom sex månader från det att tvisten blivit slutligt avgjord. I fråga om semesterlön eller semesterersättning som är intjänad innan konkursansökningen gjordes, gäller förmånsrätten vad som står inne för det löpande och de närmast föregående två kvalifikationsåren.

Allmän förmånsrätt följer där- efter med arbetstagares fordran på sådan lön eller annan ersättning på grund av anställningen som ej förfallit till betalning tidigare än ett år innan konkursansökningen gjordes och på *sådan* lön eller ersättning under skälig uppsägningstid, högst sex månader, *som överstiger vad arbetstagaren under samma tid förtjänar på grund av ny anställning*. Har lönefordran som förfallit tidigare än ett år innan konkursansökningen gjordes varit föremål för tvist, gäller förmånsrätten, om talan väckts eller sådan förhandling som föreskrives i kollektivavtal begärts inom sex månader från förfalldagen och konkursansökningen följt inom sex månader från det att tvisten blivit slutligt avgjord. I fråga om semesterlön eller semesterersättning som är intjänad innan konkursansökningen gjordes, gäller förmånsrätten vad som står inne för det löpande och de närmast föregående två kvalifikationsåren.

Förmånsrätt enligt första stycket följer även med fordran på pension vilken tillkommer arbetstagare eller dennes efterlevande för högst ett år innan konkursansökningen gjordes och nästföljande sex månader. Förmånsrätten gäller även i fråga om pension, som intjänats hos föregående arbetsgivare, om gäldenären övertagit ansvaret för pensionen under de betingelser som anges i 23 och 26 §§ lagen (1967: 531) om tryggnad av pensionsutfästelse m. m.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Om gäldenären är näringsidkare, skall arbetstagare som själv eller jämte närstående ägde väsentlig andel i företaget och som hade väsentligt inflytande över dess verksamhet, eller hans efterlevande ej ha förmånsrätt enligt denna paragraf för lön eller pension. Vad som sagts nu gäller även om gäldenären är juridisk person utan att vara näringsidkare.

16 §

Fordran med allmän förmånsrätt enligt 10 eller 11 § uttages, om det behövs, före fordringar med särskild förmånsrätt i lös egendom enligt 4 § andra eller tredje stycket, 5 eller 8 §. Vad som uttages på detta sätt skall när det finns särskilda förmånsrätter i olika egendomsgrupper, fördelas på grupperna i förhållande till den köpeskillning som erhållits för varje grupp.

Brist som därefter kvarstår uttages vid exekutiv försäljning av gäldenärens fasta egendom eller tomträtt med företräde framför in-teckning eller fordran med förmånsrätt på grund av utmätning. Finns två eller flera fastigheter eller tomträtter i konkursboet, skall vad som sammanlagt behöver uttagas om möjligt fördelas på fastigheterna eller tomträtterna i förhållande till de köpeskillningar som erhållits för dem.

17 §

Fordran med allmän förmånsrätt enligt 12 § uttages, om det behövs, före fordringar med särskild förmånsrätt i lös egendom enligt 4 § tredje stycket, 5 eller 8 §. Härvid äger 16 § första stycket andra punkten motsvarande tillämpning.

Fordran med allmän förmånsrätt enligt 12 § uttages, om det behövs, före fordringar med särskild förmånsrätt i lös egendom enligt 4 § tredje stycket, 5 eller 8 §. Härvid äger 16 § andra punkten motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Förslag till**Lag om ändring i lagen (1970: 741) om statlig lönegaranti vid konkurs**

Härigenom förordnas, att 2 § lagen (1970: 741) om statlig lönegaranti vid konkurs skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

2 §

Betalning enligt garantin utgår för lönefordran som har förmånsrätt enligt 17 kap. 4 § handelsbalken och för pensionsfordran som har förmånsrätt enligt 17 kap. 4 eller 6 a § samma balk. Med lönefordran jämställs fordran på skadestånd som avses i 17 kap. 4 § handelsbalken.

Betalning enligt garantin utgår för fordran på lön eller annan ersättning som har förmånsrätt enligt 11 § förmånsrättslagen (1970: 979) och för fordran på pension som har förmånsrätt enligt 11 och 12 §§ samma lag.

Har arbetstagare på grund av fordran som avses i första stycket ansökt om gäldenärens försättande i konkurs, utgår betalning även för kostnaden härför och, om konkursen avskrivits enligt 185 § konkurslagen (1921: 225), för kostnad som arbetstagaren ålagts att utge enligt 188 § samma lag.

Betalning enligt garantin utgår för varje arbetstagare med sammanlagt högst ett belopp som motsvarar tre gånger det vid tiden för konkursbeslutet gällande basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962: 381) om allmän försäkring.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om konkurs, i vilken beslut om egendomsavträde meddelats före nämnda dag.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 4 november 1971.

Närvarande: justitierådet ALEXANDERSON, f. d. regeringsrådet ÖHMAN, regeringsrådet KÖRLOF, justitierådet WALBERG.

Enligt lagrådet den 29 oktober 1971 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitieärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet den 8 oktober 1971 hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle inhämtas över upprättade förslag till 1) lag om ändring i förmånsrättslagen (1970: 979), 2) lag om ändring i lagen (1971: 494) om exekutiv försäljning av fast egendom, 3) lag om ändring i konkurslagen (1921: 225), 4) lag om ändring i lagen (1970: 741) om statlig lönegaranti vid konkurs, 5) lag om ändring i sjölagen (1891: 35 s. 1).

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av rådmannen Arne Wilhelmsson.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Ur protokollet:
Ingrid Hellström

Utdrag av protokoll över justitieärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet på Stockholms slott den 5 november 1971.

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena WICKMAN, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, ODHNOFF, MÖBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Statsrådet Lidbom anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i förmånsrättslagen (1970: 979),
2. lag om ändring i lagen (1971: 494) om exekutiv försäljning av fast egendom,
3. lag om ändring i konkurslagen (1921: 225),
4. lag om ändring i lagen (1970: 741) om statlig lönegaranti vid konkurs,
5. lag om ändring i sjölagen (1891: 35 s. 1).

Föredraganden upplyser, att lagrådet lämnat lagförslagen utan erinran och hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att antaga förslagen.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

Innehåll

<i>Propositionen</i>	1
<i>Propositionens huvudsakliga innehåll</i>	1
<i>Förslag till</i>	
1. lag om ändring i förmånsrättslagen (1970: 979)	2
2. lag om ändring i lagen (1971: 494) om exekutiv försäljning av fast egendom	4
3. lag om ändring i konkurslagen (1921: 225)	5
4. lag om ändring i lagen (1970: 741) om statlig lönegaranti vid konkurs	7
5. lag om ändring i sjölagen (1891: 35 s. 1)	8
<i>Utdrag av statsrådsprotokollet den 8 oktober 1971</i>	9
1. Inledning	9
2. Gällande rätt	10
3. Lagberedningens förslag till ny förmånsrättsordning jämte remissyttrandena över det	11
4. Propositionerna med förslag till förmånsrättslag och lag om statlig lönegaranti vid konkurs jämte remissbehandlingen av dem ..	14
5. Departementspromemorian	17
6. Remissyttrandena över departementspromemorian	20
7. Föredraganden	25
8. De särskilda bestämmelserna	30
8.1 Förslaget till lag om ändring i förmånsrättslagen (1970: 979)	30
8.2 Förslagen till lag om ändring i lagen (1971: 494) om exekutiv försäljning av fast egendom och till lag om ändring i konkurslagen (1921: 225)	35
8.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1970: 741) om statlig lönegaranti vid konkurs	36
8.4 Förslaget till lag om ändring i sjölagen (1891: 35 s. 1)	37
9. Hemställan	37
Bilaga 1 (Vissa i departementspromemorian framlagda lagförslag)	38
Bilaga 2 (De remitterade lagförslagen) ¹	
<i>Utdrag av lagrådets protokoll den 4 november 1971</i>	41
<i>Utdrag av statsrådsprotokollet den 5 november 1971</i>	42

¹ Bilagan har uteslutits här. Den är likalydande med de vid propositionen fogade lagförslagen bortsett från några redaktionella jämkningar.

